

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com

باسمه تعالي
قواعد عربي ۳

مؤلف: سيد علي اكبر مير حسيني

۲ واحد

تهيه پاور پونت توسط :

شهرام بهمن تاجاني

عضو هيئت علمي مركز رودسر

درس اول :

اهداف رفتاري : توانايي دانشجو در

۱. تعريف علم نحو
۲. موضوع علم نحو
۳. تعريف كلام
۴. فرق معرب و مبني
۵. تعريف اعراب از نظر لغوي و اصطلاح علم نحو
۶. تعريف بناء
۷. اهم اسمهاي مبني
۸. اعراب فعل مضارع
۹. صيغههاي مبني فعل مضارع
۱۰. علامت رفع صيغههاي چهارگانه فعل مضارع معتل اللام
۱۱. علامت جزم صيغههاي چهارگانه فعل مضارع معتل اللام

تعريف علم نحو :

علم نحو علمي است که از حالات اواخر کلمات هنگام ترکیب کلمه‌اي با کلمه‌ي ديگر بحث مي‌کند .

موضوع علم نحو : کلمه و کلام

کلمه : لفظي است که وضعاً دال بر معني است . لفظ مستعمل را کلمه گویند

کلام : مرکب از دو یا چند کلمه که نسبي بين آنها برقرار باشد .

الكلامُ ما افادَ المستمعَ فائدةً تامَّةً يَصِحُّ السكوتُ عليه

گاهی از کلمه مقصود کلام است : کلمة اخلاص يا لاله الاالله کلام مي باشد .

معرب و مبني :

کلمه وقتي با کلمه ديگر ترکيب مي شود حالت آخر آن بر دو قسم است :

مبني : آخرش هم از لحاظ حرکت و هم از لحاظ حرف بر يك حالت ثابت است .

معرب : آخرش يا از لحاظ حرکت يا از لحاظ لفظ متغير است .

معني اعراب از نظر :

لغوي : مصدر باب افعال و به معني اظهار و آشكار کردن است

اصطلاحی علم نحو : تغيير حرف آخر و يا حرکت حرف آخر کلمه به اقتضای موقعیتی که از نظر معنی در جمله پیدا می کنند .

مانند :

۱. جاء عليّ اخوكَ . حالت رفعي

۲. رايتُ علياً اخاكَ . حالت نصبي

۳. مررتُ بعليّ اخيكَ . حالت جري

بناء:

عبارت است از حالت ثبات و عدم تغییر که حرف آخر کلمه هم از لحاظ حرکت و هم از لحاظ حرف دارا است .

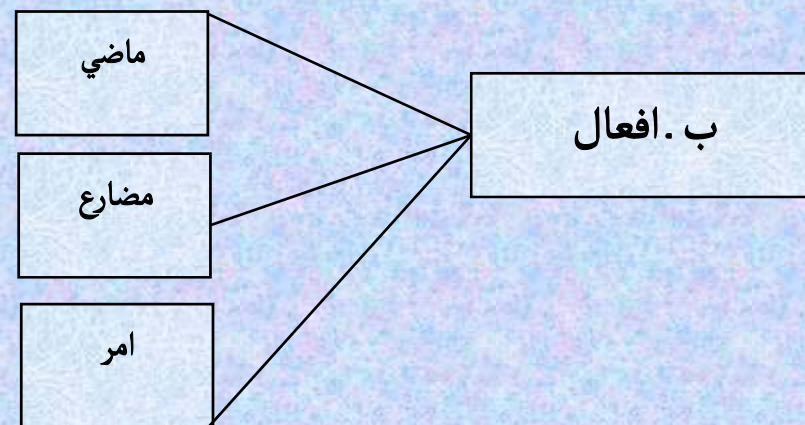
مانند :

۱. جاء هذا الرجلُ

۲. اشتریت هذا الكتابَ

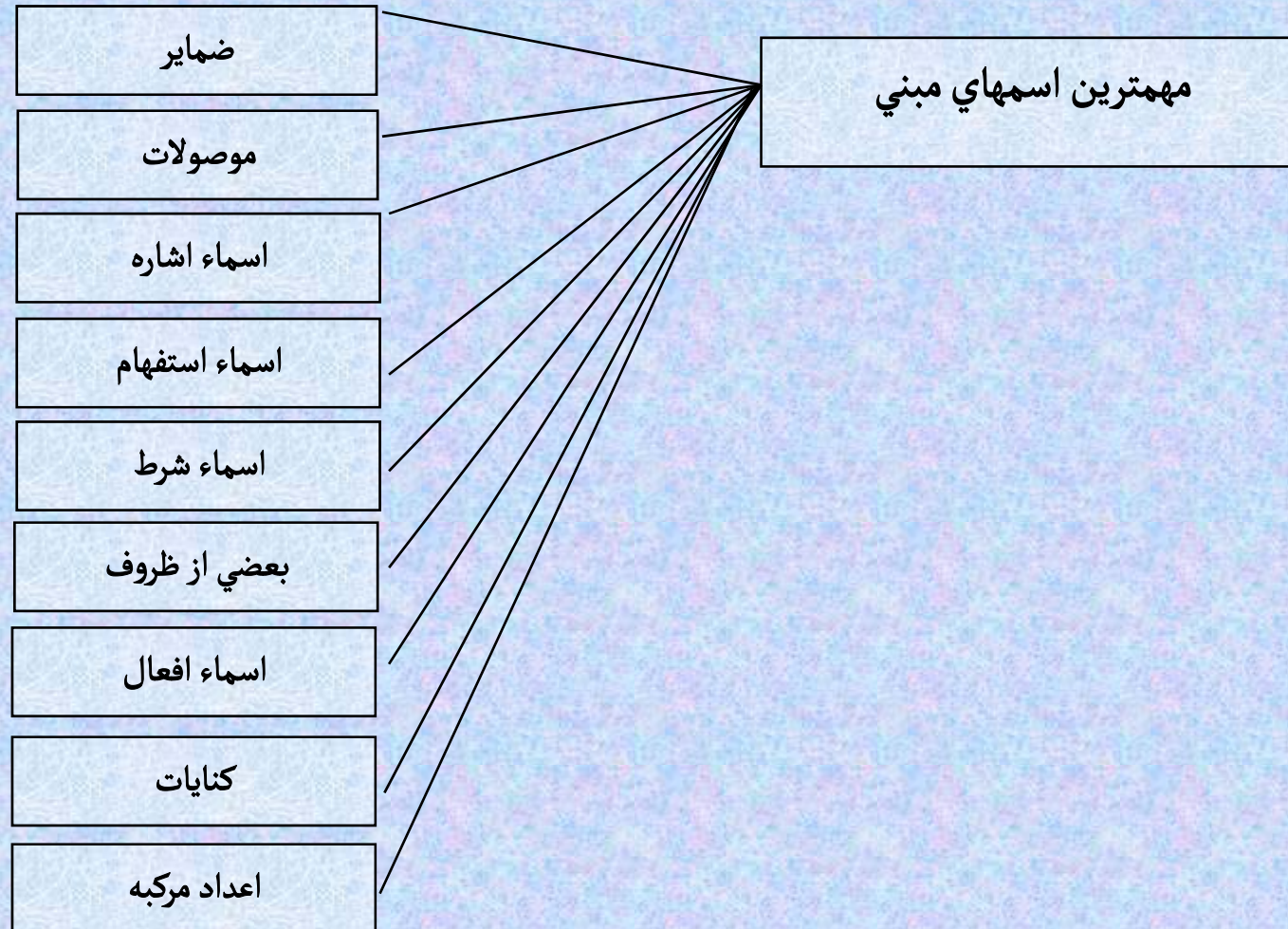
۳. مررتُ بهذا الرجلِ

الف . حروف تماماً مبني هستند

بجز ۱۲ صیغه مضارع بقیه مبني هستند

ج . اسمها بیشتر معرب و بعضي هم مبني هستند

أَنْ وقتي که بعد از فعلی نیامده باشد که مفید معنی علم و یقین باشد مانند اریدْ أَنْ
تکونَ عاقلاً در صورتی که بعد از فعل مفید معنی علم و یقین بیاید منصوب نمی شود
مانند علمتْ أَنْ تَرْجِعَ عندي

لَنْ هم عامل نصب و هم عامل نفی فعل مضارع است
لَنْ يَجُودَ الخَيْلُ

كَيْ یا لَكِي عامل نصب و بیان تقلیل فعل مضارع است
اجتهدْ. لَكِي تَنْجَحَ

اِذَنْ وقتي اولاً در ابتدای جمله جوابیه قرار گیرد و ثانیاً بین آن و فعل مضارع فاصله
نباشد عامل نصب فعل مضارع است
مانند اِذَنْ اَتَعَلَّمْ
• و در مثال اِذَنْ اَنْتَ تَسُوذُ فعل مضارع مرفوع است

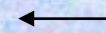
عوامل نصب فعل مضارع
و شروط آن

نصب فعل مضارع به أن ناصبه مقدره (در شش مورد)

۱. بعد از لام تعلیل جَدْ لِتَسُودَ
۲. بعد از لام جحود (لام تعلیل بعد از کان منفي) ما كُنْتُ لِأَنْفُضَ الْعَهْدَ
۳. بعد از حتي (حتي به معني لام تعلیل و يا به معني الي حرف جر) وَأَعْبُدُ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ
۴. بعد از أَوْ به معني الي حرف جر يا إِلا حرف استثناء مانند لَأَسْتَسْهِلَنَّ الصَّعْبَ أَوْ أُدْرِكَ الْمُنِي
۵. بعد از فاء سَبَبِيه : در صورتي كه فعل مضارع بعد از كلام منفي يا طلبي بيايد مانند جُدْفَتَسُودَ ، لَا تَكْسَلُ فَتَخْسَرَ
۶. بعد از واو به معنای مع يا واو معيه در صورتي كه فعل مضارع بعد از كلام منفي يا طلبي بيايد لَا أُرْزُكُ وَتَهْجُرُ ←

تبصرة: أن از حروف مصدریه است و به همراه فعل مضارع به مصدر تأویل می شود .

أريدُ أن أتعلَّم أريدُ التَّعلِّمَ

حروف جاذمه

اسماء شرط

عوامل جزم فعل مضارع

لم : فعل مضارع را مجزوم و معني آن را به ماضي قلب مي کند
لم يذهب علي الي المدرسة
علي به مدرسه نرفت

لَمَّا : فعل مضارع را مجزوم و معني آن را به ماضي قلب مي کند ولي بر عكس لم نفي لَمَّا تا
زمان حال ادامه دارد
لَمَّا يَذْهَبُ علي الي المدرسة
علي هنوز به مدرسه نرفته است

كَيْ يا لَكِي عامل نصب و بيان تقليل فعل مضارع است. اجْتَهِدْ لَكِي تَنْجِجْ

لاي ناهيه : فعل مضارع را مجزوم و آن را به نهي قلب مي کند. لا تُشْرِكْ بِاللَّهِ

لام امر . ل . لام طلب و امر غائب ، براي مضارع غائب و متکلم بکار مي رود
لِيُنَكِّرُمْ أَبَاكَ ، هرگاه فاء يا ثُمَّ برسر آن بياید لام مکسور ساکن مي شود . وَلَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّه

إن حروف شرط بر سر جمله شرط و اجزاي شرط مي آيد که اگر هر دو مضارع باشند
مجزوم مي شوند : إِنَّ يَشَاءُ يَرْحَمَكُم

حروف جازمه

تبصره : لَمَّا همیشه جازمه نیست و گاهی حینیه و یا زمانی است

مانند لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ -

اسماء شرط :

بر سر دو جمله داخل می شوند جمله شرط و جمله جزای شرط و هر دو را مجزوم می کنند و یازده کلمه هستند .

۱. مَنْ (کسی که) مَنْ يَكْسَلُ يَخْسَرُ

۲. ما (هر چیز) ما تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللهُ

۳. آيٍ (هرچه) أَيَا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى که با حذف نون از آخر تَدْعُوا فعل مضارع مجزوم شده است .

۴. مَتِي (هر وقت) مَتِي يَصْلِحُ بَاطِنُكَ يَصْلِحُ ظَاهِرُكَ

۵. أَيْنَمَا (هرجا) أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ

۶. مَهْمَا (هر وقت) مَهْمَا تَطْلُبُنِي تَجِدُنِي

۷. أَيَّانَ (هرجا) أَيَّانَ تَسْأَلُنِي أَجِبُكَ

۸. أَنَّى (هرجا) أَنَّى تَذْهَبُ أَذْهَبُ

۹. حَيْنَمَا (هرجا) حَيْنَمَا تَجْلِسُنَّ أَجْلِسُنَّ

۱۰. كَيْفَمَا (هرطور) كَيْفَمَا تَتَوَجَّهْ أَتَوَجَّهْ

۱۱. إِذَا (هر وقت) إِذَا تَتَعَلَّمُ تَتَقَدَّمُ .

		جزاي شرط	جمله شرط	اسماء شرط
مَنْ يَكْسُلُ يَخْسِرُ	هر دو مجزوم مي شوند	مضارع	مضارع	
إِنْ تَزُرْنِي فَقَدْ زُرْتُكَ	فقط فعل مضارع مجزوم مي شود	ماضي	مضارع	
إِنْ اجْتَهَدْتَ فِي عَمَلِكَ تَظْفَرُ يَا تَظْفَرُ	فعل جزاي شرط هم مجزوم و هم مي تواند مرفوع باشد	مضارع	ماضي	

اعراب فعل مضارع

با عوامل جزم مجزوم می‌شوند	با عوامل نصب فتحه می‌گیرند	بدون عوامل نصب و جزم (حالت رفع)		
لم يَكْتُبُ لم تَكْتُبْ لم أَكْتُبْ لم نَكْتُبْ	أَنْ يَكْتُبَ أَنْ تَكْتُبَ أَنْ أَكْتُبَ أَنْ نَكْتُبَ	ضمه می‌گیرند →	يَكْتُبُ تَكْتُبُ أَكْتُبُ نَكْتُبُ	در صیغه‌های چهارگانه

فعل مضارع منصوب و مجزوم در صیغه‌های مثنی و جمع مذکر ، نون علاکت رفع از آخر آن حذف می‌شود.

لَمْ يَكْتُبُوا

لَمْ يَكْتُبَا

أَنْ يَكْتُبُوا

أَنْ يَكْتُبَا

علامت رفع در فعل مضارع معتل الام در صیغه‌های چهارگانه ظاهر نمی‌شود و تقدیری است . **يَدْعُو**

يَدْعُو ← مختوم به واو

يَرْهِي ← مختوم به ياء

يَخْشِي ← مختوم به الف

علامت نصب در فعل مضارع مختوم به واو (أَنْ يَدْعُوْ) و مختوم به ياء (أَنْ يَرْمِيْ) ظاهري و فتحه مي باشد و در فعل مضارع مختوم به الف علامت فتحه (نصب) ظاهر نمي شود و فعل مضارع تقديرى است . أَنْ يَخْشِيْ

در حالت جزم فعل مضارع معتل اللام در صیغه‌های چهارگانه حرف عله حذف می‌شود و حرف قبل از آخر به همان حرکت پیشین خود باقی می‌ماند .

مرفوع	مجزوم	
يَدْعُوْ	لَمْ يَدْعُ	مختوم به واو
يَرْمِي	لَمْ يَرِم	مختوم به ياء
يَخْشِي	لَمْ يَخْشَ	مختوم به الف

درس دوم :

هدف كلي : آشنائي با اعراب در اسمهاي معرب

اهداف رفتاري :

توانايي در مهارت‌هاي زير :

۱. نام بردن اسم‌هاي معرب به حروف

۲- توضيح اعراب اسم‌هاي خمسه مضاف به غير ياء متکلم با ذکر مثال

۳. توضيح اعراب اسم‌هاي خمسه مضاف به ياء متکلم با ذکر مثال

۴. بيان علت حذف نون مثنوي در حالت اضافه

۵. بيان علت حذف نون جمع مذكر سالم در حالت اضافه

۶. بيان اعراب اسم مثنوي در حالت رفع ، نصب و جر

۷. اعراب جمع مذكر سالم در حالت رفع ، نصب ، جر

رفع اسم داراي علامت رفع مرفوع

نصب اسم داراي علامت نصب منصوب

جرء اسم داراي علامت جر مجرور

اعراب در اسمهاي معرب

رفع ← جاء عليّ

نصب رأيتُ علياً
اغلب اسمهاي معرب ، معرب به حرکاتند

جر ← مررتُ بعليّ

اعراب

اسماء خمسہ: اَب ، اَخ ، حَم ، ذُو ، فُو

اسماء خمسہ در صورتی کہ مضاف و مضاف الیہ آنها غیر ضمیر یاء متکلم باشد اعراب آن بہ حروف است .

در حالت رفعی واو جاء اخوك

در حالت نصبی الف رايتُ اخاك

در حالت جری یاء مررتُ باخيكَ

اسماء خمسہ در حالي مضاف باشند و مضاف اليه آنها ضمير متکلم ياء باشد اعراب آنها تقديري است .

جاء ابي تقديرًا مرفوع

رايتُ ابي تقديرًا منصوب

مررتُ بابي تقديرًا مجرور

نون در مثنوي علامت اعراب نيست و به همين جهت در حالت اضافه حذف مي شود . مانند جاء صديقاك كه

در اصل صديقان + ك بوده است .

در حالت رفعي به الف جاء الرجلان -

در حالت نصبي به ياء رايت الرجلين -

در حالت جري به ياء ختم مي شود مررت بالرجلين

اسم مثنى

در حالت رفعي واو جاء المومنونَ

در حالت نصبي به ياء رايتُ المومنينَ

در حالت جري ياء مي گيرد مررتُ بالمؤمنينَ

جمع مذكر سالم

```
graph LR; A[در حالت رفعي واو جاء المومنونَ] --> D[جمع مذكر سالم]; B[در حالت نصبي به ياء رايتُ المومنينَ] --> D; C[در حالت جري ياء مي گيرد مررتُ بالمؤمنينَ] --> D;
```

نون جمع مذکر سالم نشانه اعراب نیست و لذا در حالت اضافه حذف می شود :

جاء معلموك كه در اصل جاء معلمون + ك بوده است .

درس سوم :

هدف كلي: آشنائي با معرب به تمام حرکات و معرب به بعضي از حرکات مي باشد.

اهداف رفتاري : توانايي دانشجو در بيان

۱. حرکات اعراب و معرب به بعضي از حرکات

۲. اعراب جمع مونث سالم با ذکر مثال

۳. اعراب اسمهاي غير منصرف

۴. اعراب لفظي

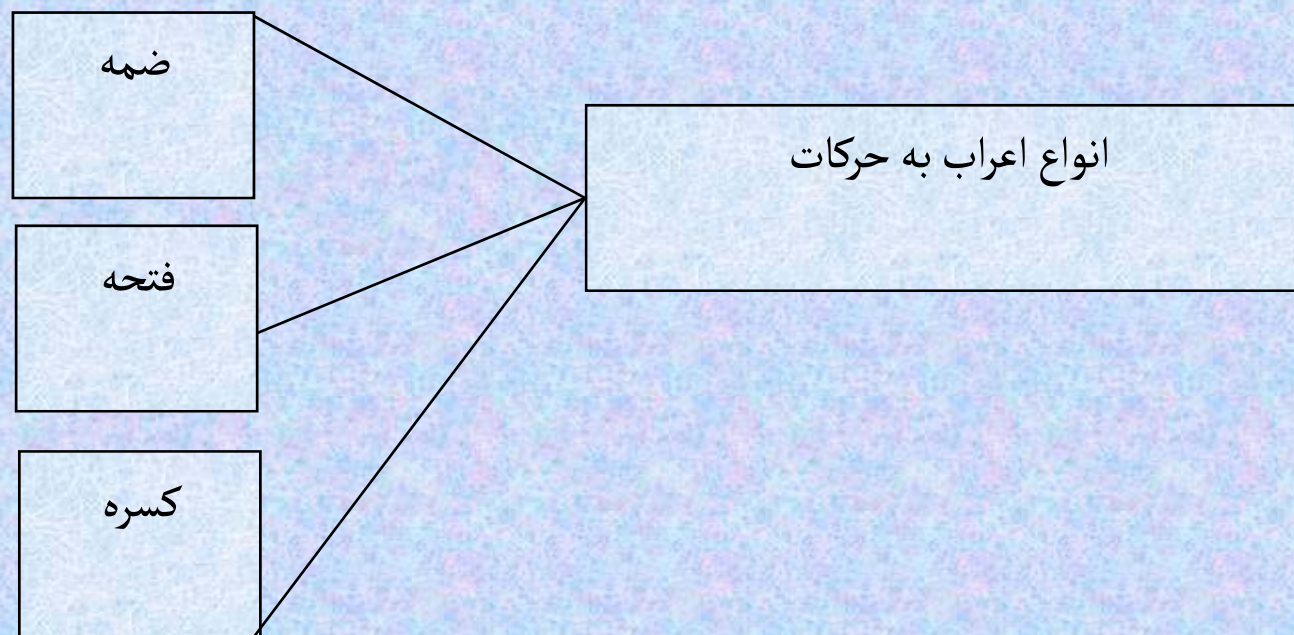
۵. اعراب تقديري

۶. اعراب اسمهاي معرب منقوص با ذکر مثال

۷. اعراب فعل مضارع معتل اللام

۸. اعراب محلي با ذکر مثال

معرب به تمام حرکات و معرب به بعضی حرکات

معرب به تمام حرکات . جاء عليّ
رايْتُ علياً
مررت ، بعليّ

اسم معرب

جمع مونث سالم در حالت رفعي ضمّه و در حالت نصبي و جري كسره
مي گيرد.

جاءَتْ التلميذات ،
رايْتُ التلميذات
مررت ، بالتلميذات

اسمهاي غير منصرف فقط ضمّه و فتحه مي پذيرند و در حالت جري مانند

حالت نصبي فتحه مي گيرند
جاء ابراهيم ،
رايْتُ ابراهيمَ
مررت بابراهيم -

معرب به بعضي حرکات

تبصره : اسم غير منصرف اگر مضاف شود و يا حرف تعريف بر سر آن بيايد مي تواند در حالت جري كسره بگيرد .

مانند هذا مِنْ أَحْسَنِ الْكُتُبِ

بعضي از اسمهاي معرب به علت موانعي اعراب در لفظ آنها ظاهر نمي شود و اعراب آنها تقديري است
اهم اسمهاي معرب به اعراب تقديري عبارتند از :

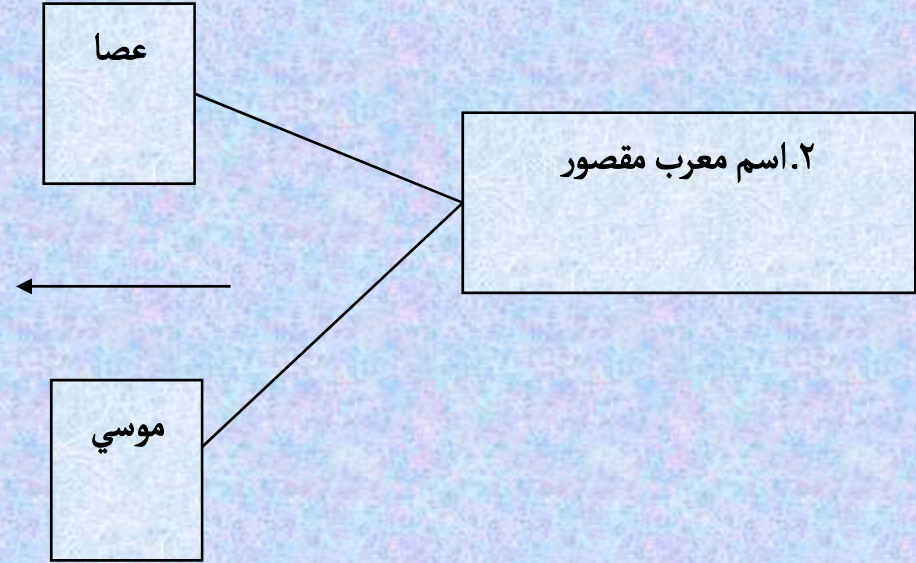
جاء صديقي تقديراً مرفوع فاعل

رايتُ صديقي. تقديراً منصوب مفعول به

مررتُ بصديقي. تقديراً مجرور به حرف جر

۱. اسم معرب مضاف به ياء
متكلم

جاء موسي تقديرأ مرفوع فاعل
رايتُ موسي تقديرأ منصوب مفعول به
مررتُ بموسي تقديرأ مجرور جار ومجرور

رفعي . جاء القاضي . تقديراً مرفوع فاعل

جري . مررت بالقاضي . تقديراً مجرور به حرف جر

۳. اسم معرب منقوص در
حالت

اسم منقوص در حالت نصبي معرب به اعراب ظاهري است . رايتُ القاضي

۴. فعل مضارع معتل‌اللام مختوم به الف مثل یَخْشِي در حالت رفعی و نصبی معرب به اعراب تقدیری است .

<u>یَخْشِي</u>	<u>أَنْ یَخْشِي</u>
تقدیراً مرفوع	تقدیراً منصوب

ولی در حالت جزمی با حذف حرف عله از آخر آن دارای اعراب لفظی است .

مانند : لَمْ یَخْشَ

مجزوم به اعراب ظاهری حذف حرف عله از آخر فعل مضارع

۵. فعل مضارع معتل الام مختوم به واو و ياء كه فقط اعراب رفع در آنها تقديري است.

القاضي يَدْعُو الي التراضي يَرْمِي - مختوم به ياء

مختوم به واو

و تقديراً مرفوع

ولي در حالت نصبي و جري داراي اعراب ظاهري هستند .

نوع اعراب	حالت جزمي	حالت نصبي	
اعراب ظاهري	لم يَدْعُ (حذف حرف عله)	أَنْ يَدْعُو	مختوم به واو
اعراب ظاهري	لم يَرْمِ	أَنْ يَرْمِي -	مختوم به ياء

اسمهای مبني و بعضي جمله‌ها معرب به اعراب محلي هستند:

هذا عليّ (هذا) محلاً مرفوع و مبتدا

إياك نعبد (إياك) محلاً منصوب مفعول به

مررتُ بهذا الرجلِ (هذا) محلاً مجرور به حرف جر

جمله داراي اعراب محلي: اللهُ تَعَلَّمَ حيثُ يَجْعَلُ رسالتهُ

جمله: تَعَلَّمَ محلاً مرفوع خبر مبتدا و يَجْعَلُ محلاً مجرور و مضاف اليه

جاء عليّ وفي يده كتابٌ محلاً منصوب حال چون پس از اسم معرفه (علي) آمده است .

درس چهارم :

هدف كلي : آشنائي با نوع بنا و كيفيت بناء افعال و اسماء و حروف

هدفهاي رفتاري : توانايي دانشجو در بيان

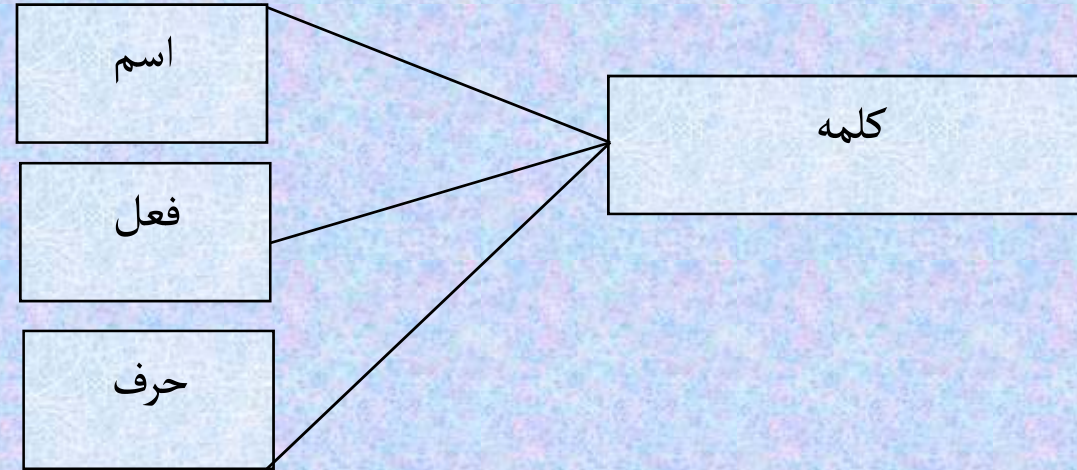
۱. اعراب افعال ماضي

۲. اعراب فعل مضارع مؤكَّد به نون تأكيد خفيفه و ثقيله

۳. اعراب فعل امر معتل اللام

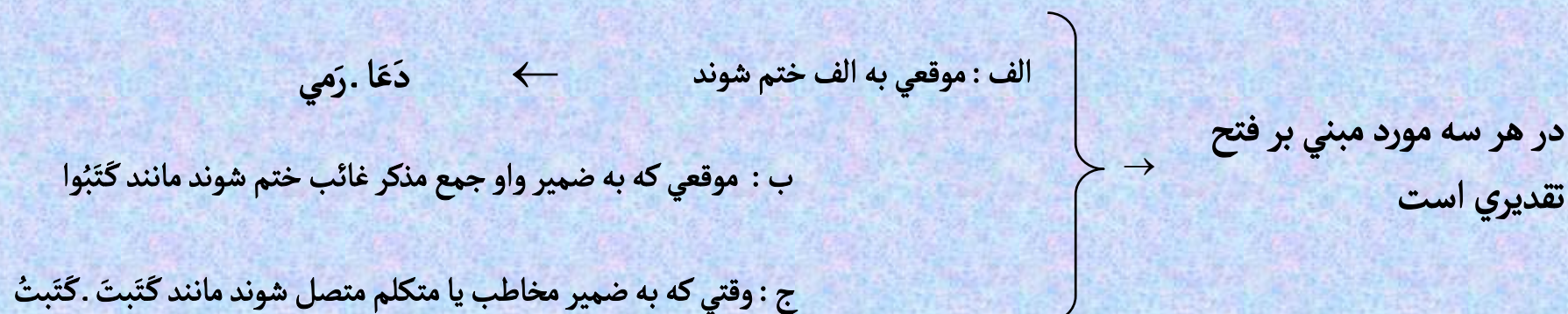
۴. اسمهاي اصالتاً معرب ولي عارضاً مبني

نوع بناء و كيفيت بناء افعال ، اسماء و حروف

الف : افعال

۱. فعل ماضي مطلقاً مبني بر فتح است اعم از مفرد ، مثنی ، جمع ، مذکر ، مؤنث ، غائب و مخاطب و متکلم اما گاهی مبني بر فتح تقدیري است .

الف . در صيغه هاي ۶ و ۱۲ يعني جمع مؤنث غايب و مخاطب مبني بر سکون است .
يَكْتُبْنَ تَكْتُبْنَ

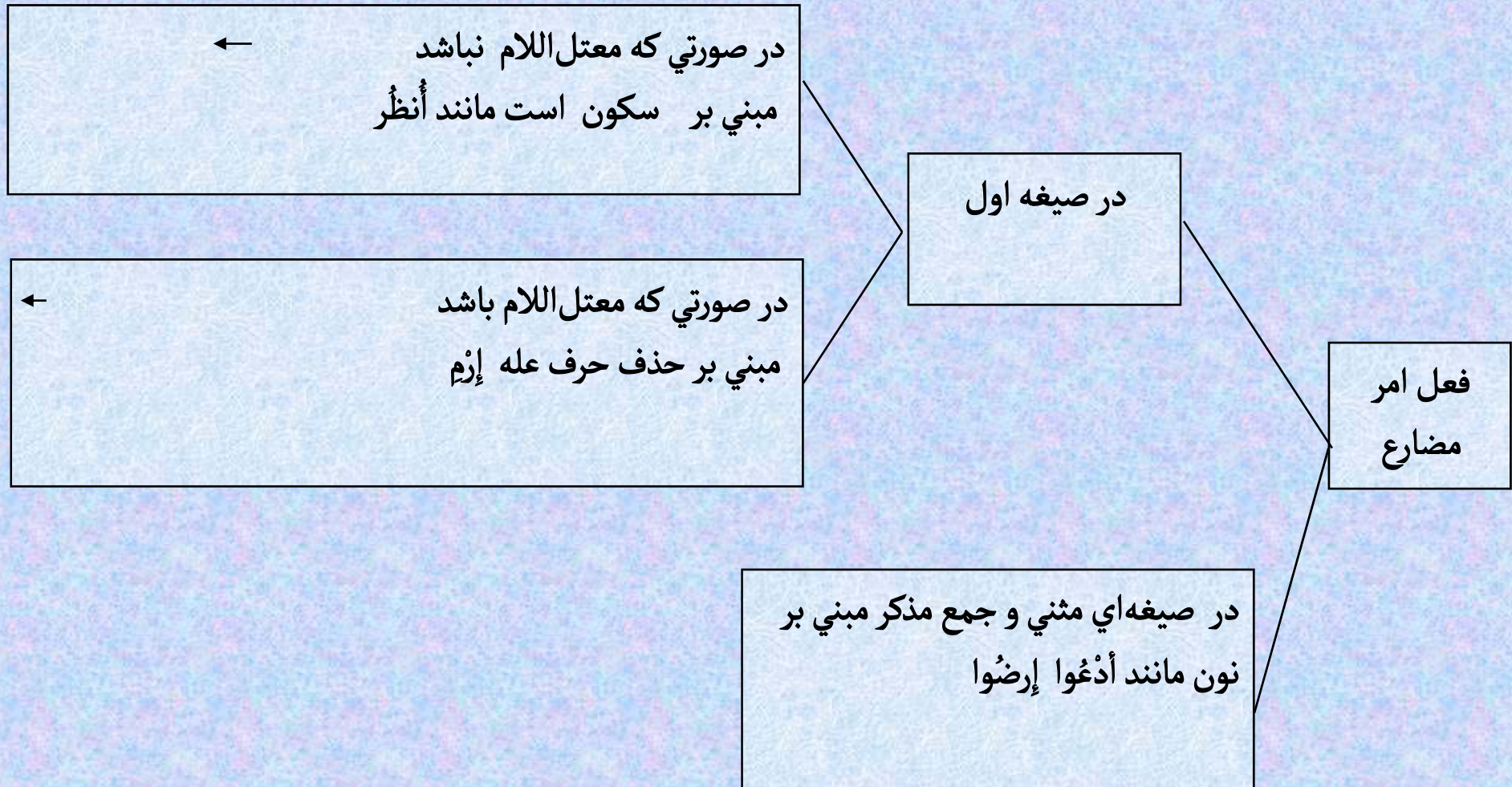
ب . فعل مضارع مؤکد به نون تاکيد (ثقلیه و خفیفیه) مبني است

۲. فعل مضارع مؤکد به نون تاکيد

فعل مضارع مؤکد به نون توکید

۱. در صیغ چهارگانه مبني بر فتح است يَكْتُبَنَّ يَكْتُبَنَّ

۲. در صیغه‌هاي مثنوي و جمع مبني بر حذف نون است .

اسمهايي كه اصالةً معرب ولي عارضاً مبني مي شوند:

۱. اسم منادي اگر نكره مقصوده يا معيَّنه باشد مبني بر ضم است يا تلميذ، اسمع كلامي

واسم منادي مفرد علم مانند يا علي مبني بر ضم است در حالي كه اصالتاً معرب است .

۲. اسم لاي نفي جنس اگر نكره غير مضافه باشد مبني بر فتح است ، لاله الاالله

۳. جهات سته (یمین ، یسار ، فوق ، تحت ، امام ، وراء) و همچنین ظرف زمان (قبل و بعد) که از ظروف لازم الاضافه هستند ، در صورتی که مضاف الیه آن ذکر نشود و در نیت متکلم باشد ، مبني بر ضم می شوند.

مانند : **لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ و مِنْ بَعْدُ**

مبني بر فتح لَ حرف تأکید أن الله لَقَدِيرٌ

مبني بر کسر لِ حرف جر المال، لِزیدِ

مبني بر ضم مُنْذُ ما رأيتُ علينا مُنْذُ يوم الجمعةِ .

مبني بر سکون من حرف جر سرتُ من طهرانَ

حروف :

کلاً مبني هستند

مبني بر فتح هُو. ذالك -

مبني بر كسر مثل اَمسِ

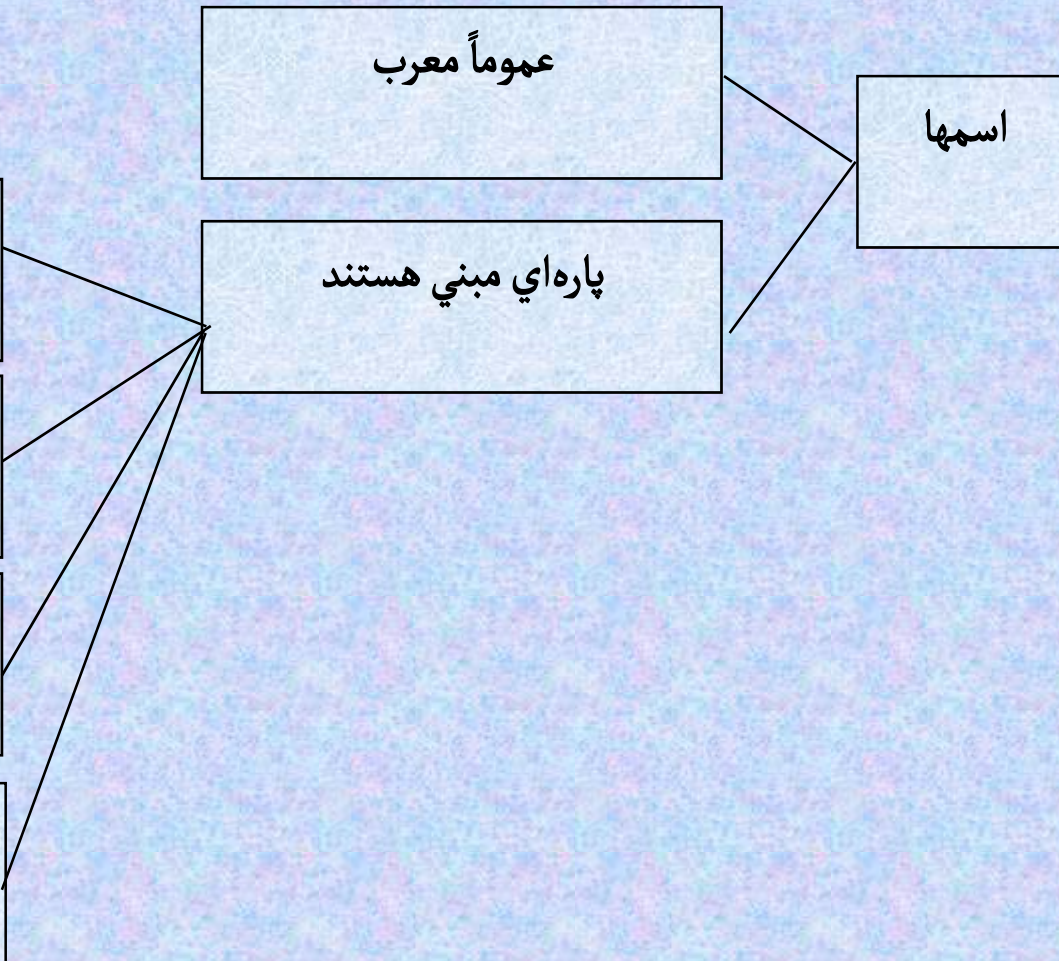
مبني بر ضم مثل حيثُ

مبني بر سكون مانند مَنْ

عموماً معرب

پاره‌اي مبني هستند

اسمها

درس پنجم :

هدف كلي : آشنائي با اسم منصرف و غير منصرف

هدفهاي رفتاري :

دانشجو بايد بتواند موارد زير را بيان نمايد .

۱. تعريف اسم معرب منصرف و غير منصرف

۲. فرق اسم منصرف و غيرمنصرف

۳. مواردی که موجب غير منصرف شدن اسم می شود

۴. تعريف عدل

۵. خصوصيات اسم غير منصرف

۶. مواردی که جمع مکسر غير منصرف می شود

۷. مواردی که اسم غير منصرف کسره می پذيرد .

منصرف و غير منصرف

منصرف }
غير منصرف } اسم معرب بر دو قسم است

اسم معرب منصرف در صورتي كه مقصور و منقوص نباشند همه حرکات اعراب با تنوين مي تواند در آن ظاهر شود .

جاء عليّ رايثُ علياً مررت ، بعليّ

اسم معرب غیر منصرف ←

از حرکات اعراب کسره را نمی پذیرد و بجای آن فتحه می پذیرد و تنوین را

هم مطلقاً نمی پذیرد : جاء ابراهیم ، رایت ابراهیم - مررت ابراهیم

۱. علمیت ← ابراهیم

۲. عجمه ← ابراهیم ، یوسف

۳. تانیث : لفظی حمزه ، معنوی زینب

۴. وزن فعل : احمد یزید

۵. وصف (صفتی که بر وزن أفعال یا فعلاَن باشد): سکران

۶. ترکیب : اسم از دو یا چند کلمه مرکب شده باشد

۷. عدل : عدول اسم از حالت اولیه خود عُمر اصلش عامر بوده است .

۸. الف و نون زائده : عمران ، عثمان

۹. جمع مکسر پنج یا شش حرفی که حرف سوم آنها الف زائد باشد مساجد ، مصابیح

اسباب منع الصرف

اسم علم در شش مورد غیر منصرف است

۱. اسم مختوم به الف و نون زائد عثمان ، رضوان ، نه مثل برهان که نون آن جزء اصل کلمه است

۲. علم وزن فعل احمد . یزید

۳- اسم مرکب به شرطی که مرکب اضافی نباشد بلکه مرکب مزجی باشد بعلبک نه عبدالله

۴. مونث

لفظی حمزه

معنوی مریم

الف : دو سبب
برای منع الصرف
علم

اسم علم مونث سه حرفی سالن الوسط می تواند به صورت منصرف هم بیاید. جاءت . هندٌ یا هندٌ

۵. اسم علم اعجمی یوسف

۶. اسم علم معدول عُمَرَ در اصل عامر بود

الف. وصف بر وزن فعلان که مونث آن فَعْلَي است سکران . سکري

۱. وصف

ب. وصف بر وزن افعال که مونث آن فُعْلَي یا فعلاء است (اسم تفضیل یا صفت مشبّهه
اکبر کُبري اسود سَوْداء

ب. يك سبب

قائم مقام دو سبب

۲. جمع مکسر که با دو شرط غیر منصرف است

۱. وقتی که بر وزن مفاعِل باشد مساجد

۲. وقتی که بر وزن مفاعیل باشد مصایح به شرطي که به تاء تأنیث ختم نشده باشند

کلماتی مانند اساتذہ و تلامذہ منصرفند بعضی از اسمها برخلاف قاعده و قیاس غیر منصرفند مانند اشیاء و علماء با آنکه الف آنها علامت تانیث نیست
اسم غیر منصرف اگر اضافه شود و یا مُحکمی به ال شود کسره می گیرد .

مررت ، با فِضْلِ العلماء

افضل ، بخاطر ال و لام کسره گرفته است .

العلماء ، بخاطر مضاف واقع شدن کسره پذیرفته است

درس ششم :

هدف كلي : آشنائي با نشانه رفع ، نصب و جرّ و جزم

هدفهاي رفتاري : توانايي دانشجو در بيان

۱. موارد رفع اسم معرب

۲. موارد نصب اسم معرب

۳. موارد جر اسم معرب

۴. علامت نصب فعل مضارع

۵. علامت رفع فعل مضارع

۶. علامت جزم فعل مضارع

نشانه هاي رفع ، نصب و جرّ و جزم :

اسم معرب در موارد زیر مرفوع است :

۱. هرگاه تنوين رفع داشته باشد مانند : عَلِيٌّ عَادِلٌ .

۲. هرگاه به ضمه ختم شده باشد مانند : اللهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ .

۳. اسم مثنوي هرگاه با الف آمده باشد مانند : جَاءَ الرَّجُلَانِ .

۴. جمع مذکر سالم هرگاه با واو آمده باشد مانند: جَاءَ الْمُعَلِّمُونَ .

۵. اسماء خمسسه هرگاه به واو ختم شده باشد مانند : جَاءَ أَخُوكَ .

اسم معرب در موارد زیر منصوب است :

۱. هرگاه تنوین نصب داشته باشد مانند : **إِنِّ عَلِيًّا عَادِلٌ** .
۲. هرگاه به فتحه ختم شده باشد مانند : **إِنَّ اللَّهَ فَعَالٌ لِّمَا يَشَاءُ** .
۳. اسم مثنی با یاء آمده باشد مانند : **رَأَيْتُ الرَّجُلَيْنِ** .
۴. جمع مذکر سالم هرگاه با یاء آمده باشد مانند : **رَأَيْتُ الْمُعَلِّمِينَ** .
۵. اسماء خمسہ هرگاه با الف آمده باشد مانند : **رَأَيْتُ أَخَاكَ** .
۶. جمع مونث سالم هرگاه با تنوین جر و یا با کسره آمده باشد مانند **رَأَيْتُ مُسْلِمَاتٍ** و **يَا رَأَيْتُ الْمُسْلِمَاتِ** .

اسم معرب در موارد زیر مجرور است :

۱. هرگاه تنوین جرّ داشته باشد مانند : مَرَرْتُ بِرَجُلٍ كَرِيمٍ .

۲. هرگاه به کسره ختم شده باشد مانند : مَرَرْتُ بِالرَّجُلِ الكَرِيمِ .

۳. مثنی هرگاه با یاء آمده باشد مانند : مَرَرْتُ بِالرَّجُلَيْنِ .

۴. جمع مذکر سالم هرگاه با یاء آمده باشد مانند : مَرَرْتُ بالمُعَلِّمِينَ .

۵. اسماء خمسّه هرگاه با یاء آمده باشند مانند : مَرَرْتُ بِأَخِيكَ .

۶. اسم غیر منصرف با آمدن عامل جر فتحه داشته باشد مانند : مَرَرْتُ بِابْرَاهِيمَ

ملاحظه می شود که حالت نصب و جر در بعضی از اسمها مشترك است .

و با توجه به موقعیت اسم در جمله میسر است :

۱. اسم مثنی که در حالت نصب و جر هر دو با یاء به کار می رود مانند : رأیْتُ الرجلین و مررتُ بالرجلین .

۲. جمع مذکر سالم که آن نیز در حالت نصب و جر با یاء به کار می رود مانند : رأیْتُ المعلمین و مررتُ بالمعلمین .

۳. اسم غیر منصرف در حالت نصب و جر به فتحه ختم می شود مانند : رأیْتُ ابراهیم و مررتُ بابراهیم .

۴. جمع مونث سالم در حالت نصب و جر با تنوین جر و یا با کسره به کار می رود مانند : رأیْتُ مسلماتٍ

یا المسلماتٍ و مررتُ بمسلماتٍ یا المسلماتٍ .

فعل مضارع اگر خالی از عوامل نصب و جر باشد مرفوع است و رفع فعل مضارع در صیغ چهارگانه اگر معتل‌الام نباشد با ضمه و در بقیه موارد بجز جمع‌های مونث داشتن نون علامت رفع در آخر است مانند :

يَكْتُبُ . يَكْتُبَانِ . يَكْتُبُونَ الخ

علامت نصب در فعل مضارع در صیغ چهارگانه اگر حرف آخر آن حرف علة الف نباشد
با فتحه و در بقیه موارد بجز جمع های مؤنث با حذف نون است مانند **أَنْ يَكْتُبَ** ، **أَنْ يَكْتُبَا** . **أَنْ يَكْتُبُوا** ... الخ .

علامت جزم در فعل مضارع اگر معتل اللام نباشد در صیغ چهارگانه سکون حرف آخر و در بقیه موارد بجز جمعهای مؤنث حذف
نون است مانند : **لَمْ يَذْهَبْ** . **لَمْ يَذْهَبَا** . **لَمْ يَذْهَبُوا** ... الخ .

علامت جزم در فعل مضارع معتل اللام در صیغ چهارگانه حذف حرف عله است مانند : **لَمْ يَدْعُ** و **لَمْ**

يَرْمُ که در اصل **يَدْعُو** و **يَرْمِي** بوده است .

درس هفتم :

هدف كلي : آشنائي با جمله و كلام

هدفهاي رفتاري :

پاسخگويي و بيان موارد زير بوسيله دانشجو :

۱. تعريف جمله با ذکر مثال

۲. تعريف کلام با ذکر مثال

۳. فرق کلام و جمله

۴. اقسام جمله

۵. تعريف جمله اسميه با ذکر مثال

۶. تعريف جمله فعليه با ذکر مثال

۷. فرق بين جمله ي خبريه و جمله ي انشائيه

۸. جمله موجهه با ذکر مثال

۹. جمله سالبه با ذکر مثال

جمله و کلام

تعریف جمله: سخنی است مرکب از دو یا چند کلمه که بین آنها اسناد تامی برقرار باشد.

دَهَبَ عَلِيٌّ	عَلِيٌّ عَالِمٌ
مسند	مسند
مسندالیه	مسندالیه

اگر بین دو یا چند کلمه اسناد تام برقرار نباشد جمله نیست بلکه ممکن است یکی از موارد زیر باشد :

۱. مضاف و مضاف‌الیه مانند عبد الله
مضاف مضاف‌الیه

۲. موصوف و صفت رجل عالم
موصوف صفت

تعریف کلام : الکلام ما افاد المستمع فائدة تامه يصح السكوت عليه

کلام سخنی است که به شنونده فایده تامی افاده کند به طوری که گوینده بعد از ادای آن سکوت اختیار کند.

کلام نیز مانند جمله دارای دو رکن است. مسندالیه و مسند

فرق کلام و جمله :

کلام باید افاده معنی تامه بکند و شنونده انتظار اتمام آن کلام را نداشته باشد ولی جمله چنین نیست .

جمله دارای مسند و مسندالیه و دارای معنی کامل جاء علیّ ، علیّ عالمّ

جمله دارای مسند و مسندالیه و بدون معنی کامل این تجتهد که جمله کامل نیست.

إما إن تجتهدُ تنجحُ دارای دو جمله شرط و جزای شرط است و چون با هم دارای معنی کامل هستند

کلام محسوب می‌شوند پس جمله اعم از کلام است . یعنی هرکلامی جمله است ولی هر جمله‌ای کلام نیست (رابطه عموم و خصوص مطلق)

اقسام جمله از نظر ارکان آن:

<p>۱. اگر هر دو رکن جمله اسم باشند. علیّ عادِلٌ</p> <p>۲. اگر مسندالیه جمله در صدر قرار گیرد. علیّ ذَهَبَ اليّ المدرسه</p> <p>۳. وقتی که مسندالیه نه از نظر لفظ بلکه از لحاظ معنی در صدور قرار گیرد .</p> <p>مَنْ أَنْتَ</p> <p>۴. جمله ای که با یکی از نواسخ مانند حروف مشبه بالفعل و یا افعال ناقصه آمده باشند .</p> <p>إِنَّ عَلِيّاً عَالِمٌ ، كَانِ اللهُ ،عَادِلاً</p>	<p>الف . جمله اسمیه</p>
<p>۱. جمله ای که با فعل شروع شده باشد . جاء علیّ</p> <p>۲. جمله ای که در ظاهر با اسم اما در معنی و مفهوم با فعل شروع شده باشند و آن اسم که در آغاز آمده مسند الیه جمله نباشد مانند</p> <p>أَيَاكَ نَعْبُدُ ، مَنْ رَأَيْتَ هِرْ دُو جَمَلِه فَعَلِيَه هِسْتَنْد</p>	<p>ب . جمله فعلیه</p>

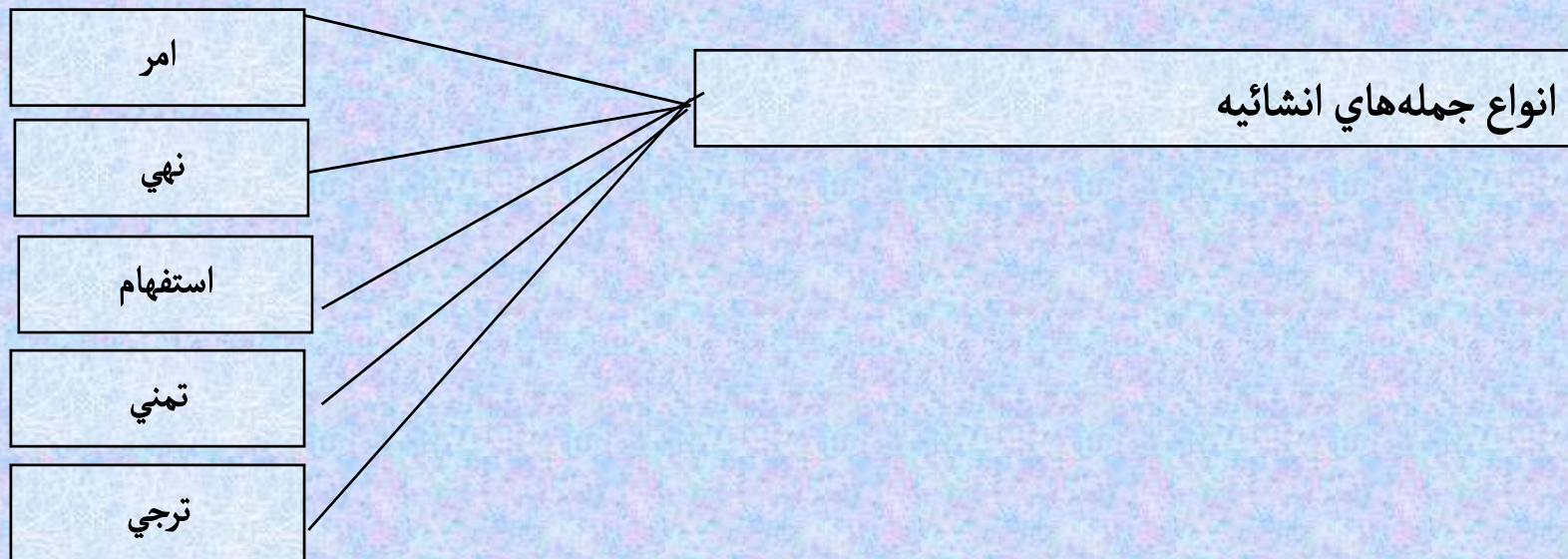
جمله‌های خبریه و جمله‌های انشائییه

جمله خبریه : جمله‌ای که به مقتضای ماده آن و صرف نظر از گوینده آن احتمال صدق و کذب داشته باشد .

مانند : الله قادرٌ . جاء عليٌّ عندي

جمله انشائية : جمله‌اي است که مفهومش قبل از سخن گوینده وجود خارجی نداشته باشد و گوینده

مفهوم آن را خود ایجاد کرده باشد . قم یا فرید ،

جمله‌هایی که هنگام عقد ایراد می‌شوند ممکن است به ظاهر خبری باشند ولی به قصد انشاء

گفته می‌شوند. بنابراین جمله‌های انشائی هستند مانند: بعثت ، اشتریت . زوجت .

جمله‌ندائیه نیز انشائی است. مانند: یا نار کونی برداً و سلاماً .

جمله موجبه و جمله سالبه

الف . جمله موجبه : جمله اي است كه مسند را براي مسنداليه اثبات كند .

مانند : ذالك الكتاب مفيد .

ب . جمله سالبه : جمله اي است كه در آن مسند از مسنداليه نفي شده است . لا ريب فيه

استفهام انكاري : جمله اي است كه به صورت موجبه است ولي در معني سالبه

هل هذا الابشر
(اين بشر نيست)

أله مع الله ؟
(خدائي با خداوند همراه نيست)

درس هشتم :

هدف كلي : آشنائي با مرفوعات

هدفهاي رفتاري : توانايي دانشجودر بيان و تعريف

۱. مواردی را که اسم مرفوع می شود

۲. اقسام فاعل با ذکر مثال

۳. ضمائر بارز فاعلی

۴. مواردی که فاعل فعل ضمیر مستتر وجوبی است

۵. مواردی که فاعل فعل جایز است ضمیر مستتر باشد .

۶. موارد مطابقت فعل با فاعل

۷. موارد وجوب تقدم فاعل بر مفعول

۸. موارد وجوب تقدم مفعول بر فاعل

۱. فاعل

۲. نائب فاعل

۳. مبتدا

۴. خبر

۵. اسم افعال ناقصه

۶. خبر حروف مشبهه به فعل

۷. اسم حروف شبیهه به لیس

۸. خبر لای نفی جنس

۹. اسم افعال مقاربه یا افعال قرب و رجاء

مواردی که اسم مرفوع است

الف . فاعل

فاعل ، اسم مرفوعي که بعد از فعل تام معلومي بيايد به شرطي که فعل به آن اسناد داده شده باشد مانند جاء عليّ

اسم ظاهر عليّ در جاء عليّ

ضمير تّ در ذهبّت

اقسام فاعل

ضمير بارز تَ در ذَهَبْتَ

ضمير مستتر انتَ در اذْهَبْ

فاعل ضمير بر

دو قسم است

ضمایر بارز فاعلی یازده ضمیر هستند که عبارتند از :

الف. در فعلهای مثنی (ماضي ، مضارع ، امر) ذهیا یذهیان و اِذهیا

در فعلهاي جمع مذكر غائب ماضي ذَهَبُوا

جمع مذكر غائب و مخاطب مضارع يَذْهَبُونَ ، تَذْهَبُونَ

جمع مذكر مخاطب از فعل امر اِذْهَبُوا

واو

نون

در فعلهاي جمع مؤنث غائب ماضي ذَهَبْنَ
جمع مؤنث غائب و مخاطب مضارع يذَهَبْنَ و تَذَهَبْنَ
جمع مؤنث مخاطب امر حاضر اِذْهَبْنَ

۱. واجب

۱. جایز

استتار ضمیر در فعل بر دو قسم است :

استتار وجوبي :

موارد وجوب استتار ضمير (فاعل) در فعل

۱. فعل مضارع مفرد مذکر مخاطب مانند تَذْهَبُ فاعل آن ضمير مستتر انت

۲. فعل امر حاضر مفرد مذکر مخاطب إِذْهَبِ. فاعل آن ضمير مستتر انت

۳. فعل مضارع متکلم وحده : أَذْهَبُ فاعل آن ضمير مستتر انا

۴. فعل مضارع متکلم مع الغير نَذْهَبُ فاعل آن ضمير مستتر نَحْنُ

استتار جوازي :

موارد جواز استتار (فاعل) در فعل

۱. فعل ماضي مفرد مذكر غائب مانند ذَهَبَ . که مي توان گفت عَلِيٌّ ذَهَبَ که فاعل ضمير مستتر هو فاعل است

و ذَهَبَ عَلِيٌّ که فاعل اسم ظاهر است .

۲. فعل مضارع مفرد مذكر غائب يُذَهَبُ که فاعل مي تواند ضمير مستتر هو يا اسم ظاهر باشد.

۳. فعل ماضي مفرد مؤنث غائب مانند ذَهَبَتْ که فاعل مي تواند ضمير مستتر هي يا اسم ظاهر باشد.

۴. فعل مضارع مفرد مؤنث غائب تَذَهَبُ که فاعل مي تواند ضمير مستتر هي يا اسم ظاهر باشد .

مطابقت فعل با فاعل :

۱. فاعل فعل اگر اسم ظاهر باشد فعل همیشه به صورت مفرد آورده می شود هرچند فاعل مثنی یا جمع باشد .

جاء المعلم

جاء المعلمان

جاء المعلمون

۲. اگر فاعل فعل اسم ظاهر مفرد و مؤنث حقيقي باشد و بلافاصله بعد از فعل آمده باشد فعل به صورت مؤنث آورده مي شود . مانند :

تَعَلَّمَتْ مريم، درسها

فعل مؤنث فاعل مؤنث

طارت الحمامة

فعل مؤنث فاعل مؤنث

۳. اگر فاعل مؤنث حقيقي و مفرد باشد و بين فعل و فاعل فاصله بيفتد فعل مي تواند به صورت مذکر و يا مؤنث بيايد.

سافرت يا (سافر) اليوم هند

فاصل بين فعل و فاعل

۴. فاعل فعل اگر مؤنث مجازي باشد فعل به دو صورت مذکر و مؤنث مي تواند بکار رود

طلع يا طلعت الشمس

مذکر مؤنث فاعل مؤنث مجازي

۵. اگر بین فعل و فاعل مونث حقیقی با حرف الفاصله باشد بهتر است فعل به صورت مذکر بیاید.

ما ذَهَبَ إِلَى مَرِيَمَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ

فعل مذکر فاصل فاعل (فاعل مونث حقیقی)

۶. فاعل اگر جمع مکسر و یا اسم جمع باشد مانند نساء فعل می تواند به صورت مذکر و یا مونث بیاید .

قال العلماء وَيَا قَالَتِ الْعُلَمَاءُ

ترتیب اجزای جمله

۱. فعل ۲. فاعل ۳. مفعول به. در صورتی که فعل متعدی باشد

« اصل تقدم فاعل بر مفعول است »

گاهی واجب است که بین فاعل و مفعول یکی بر دیگری مقدم شود .

الف . موارد وجوب تقدم فاعل بر مفعول

۱. وقتی که اعراب فاعل و مفعول تقدیری و یا محلی باشد (غیر ظاهری)
نَصَرَ موسی عیسی ضرب هذا

۲. وقتی که مفعول بعد از اِلا واقع شده باشد مانند ، نَصَرَ عَلِيٍّ اِلا فَرِيْدًا

۳. وقتی که فاعل ضمیر متصل فاعلی باشد مانند : نَصَرَ عَلِيًّا

موارد وجوب تقدم مفعول بر فاعل (خلاف اصل)

۱. وقتی که مفعول ضمیر متصل و فاعل اسم ظاهر باشد مانند : نَصَرَكَ عَلِيٌّ

۲. وقتی که به فاعل ضمیری متصل باشد که مرجع آن همان مفعول به است

مانند : نَصَرَ عَلِيًّا أَبُوهُ

۳. وقتی که فاعل بعد از الاقرار گیرد (حَصَرَ شُود) ما نَصَرَ عَلِيًّا الْاَفْرِيدُ .

هرگز فاعل نمی تواند بر فعل خود مقدم شود .

فاعل موول :

گاهی فاعل جمله موول است یعنی ظاهراً جمله فاعل است ولی در واقع آن جمله به مصدر تأویل و فاعل حقیقی جمله تأویل شده است .

مانند بلغني أنَّكَ نَجَحْتَ في الامتحان که جمله موول می شود به نَجَا حُك و فاعل نَجَا حُ مِ باشد .

درس نهم :

نایب فاعل

هدف کلی : آشنایی با نایب فاعل

هدفهاي رفتاري : افزايش توانايي دانشجو در بيان

.تعريف نايب فاعل با ذكر مثال

.اهم دلايل حذف فاعل با ذكر مثال

.مطابقت فعل با نايب فاعل

نایب فاعل :

تعریف نایب فاعل : اسم مرفوعی است بعد از فعل مجهولی که به آن اسناد داده شده است .

اصل نایب فاعل : نایب فاعل در اصل مفعولی است که بعد از حذف فاعل و بکار رفتن فعل به شکل مجهول جانشین فاعل شده است .

نَصَرَ عَلِيٌّ مُحَمَّدًا

فعل معلوم فاعل مفعول به

نُصِرَ مُحَمَّدٌ

فعل مجهول نایب فاعل

عدم امکان تعیین و شناسایی فاعل به وسیله گوینده قُتِلَ فریدٌ

عدم تمایل افشاء فاعل به وسیله گوینده سُرِقَ البیتُ

به دلیل شهرت فاعل نیازی به ذکرش نباشد خُلِقَ الانسانُ ضعيفاً

ذکر یا عدم ذکر فاعل در بیان مقصود گوینده اثری نداشته باشد

اِذَا قُرِيَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا

علت حذف فاعل

نایب فاعل مانند فاعل گاهی اسم ظاهر ، گاهی ضمیر بارز و زمانی ضمیر مستتر است

مطابقت نایب فاعل با فعل از لحاظ مذکر و مؤنث بودن مانند مطابقت فعل و فاعل است

مَرِيْمٌ نُصِرَتْ

افعالی که دارای دو یا سه مفعول هستند وقتی به صورت مجهول بکار روند مفعول به اول به صورت مرفوع

و نایب فاعل قرار می گیرند و مفعولهای دیگر همچنان بصورت مفعولی باقی می ماندند .

فَمَنْ يُوتِ الْحَكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَبِيرًا

دو فعل مجهول و نایب فاعل هر دو ضمیر مستتر هو

الحکمه و خیراً مفعول به دو مند که به حالت مفعول به باقی مانده اند

اگر فعل متعدی نباشد و مفعول به نداشته باشد در صورتی که مجهول شوند ظرف و یا جاور و مجرور و یا مفعول مطلق نایب فاعل قرار می‌گیرند .

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ

جارو مجرور نایب فاعل

صَبِيحًا - يَوْمَ كَامِلًا

فعل مجهول ظرف زمان و نایب فاعل

فِيهِمْ فَهَمُّ شَدِيدٌ

فعل مجهول نایب فاعل که در اصل مفعول مطلق بوده است

درس دهم :

هدف كلي : آشنائي با مبتدا و خبر

هدف رفتاري : افزايش توانايي و مهارت دانشجو در بيان

.مبتدا و خبر با ذکر مثال

.خصوصيات مبتدا

.مبتدای مؤول با ذکر مثال

.انواع خبر

.اقسام خبر جمله

.موارد وجود تقدم مبتدا بر خبر

.موارد وجوب تقدم خبر بر مبتدا

.موارد وجوب حذف مبتدا

.موارد وجوب حذف خبر

مبتدا و خبر

هر جمله ای مرکب از دو رکن است : مسندالیه و مسند

اگر مسندالیه جمله در ابتدا آن بیاید آن را مبتدا گویند .

مبتدا مانند فاعل مسندالیه است و هم مرفوع

چون مبتدا عموماً معرفه است در تعریف آن می گویند اسم مرفوعی است که در اول جمله می آید .

عَلِيٍّ عَالِمٌ

خصوصیات مبتدا :

اصل در مبتدا این است که معرفه و نزد شنونده معلوم باشد تا خبری که به آن اسناد می شود مفید فایده باشد .

اما اگر اسناد خبری به مبتدای نکره برای شنونده مفید فایده ای باشد جایز است که مبتدا به صورت نکره بکار رود .

مجوز ابتدای به نکره (نکره بودن مبتدا) به چند چیز است :

۱. وقتی که مبتدا نکره موصوفه (نکره‌ای دارای صفت) باشد

وَلَعِبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ

نکره صفت

۲. وقتی که خبر مبتدا و یا جارو مجرور و مقدم بر مبتدا باشد

فِي الدَّارِ رَجُلٌ ، عِنْدِي كِتَابٌ .

مبتدا موخر مبتدای موخر

۳. وقتی مبتدای نکره بعد از حرف نفی و یا استفهام بیاید

أَرَجُلٌ فِي الدَّارِ أَوْ امْرَأَةٌ . وَمَا أَحَدٌ فِي الْبَيْتِ .

مبتدای نکره معطوف مبتدای نکره

۴. وقتی که مقصود از نکره عموم افراد آن باشد .

مانند : إِنْسَانٌ خَيْرٌ مِّنْ بَهِيمَةٍ

مبتدای موول

گاهی مبتدا اسم صریح نیست بلکه جمله‌ای است که مؤول به اسم صریح است

أَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ

فعل مضارع منصوب موول به مصدر می‌شود : صِيَامُكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ

مبتدا خبر

خبر مبتدا:

خبر مبتدا مسندي است که به مبتدا اسناد داده شده است . خبر همان مسند جمله اسمیه است .

الهواء بارد

مبتدا خبر

(مسندالیه) (مسند)

خبر مبتدا اگر اسم باشد عموماً نکره و مانند مبتدا مرفوع است که بعد از مبتدا می آید .

جامد السكوت سلامه

مشتق عليّ عالم

اسميه عليّ قلبه طاهر

فعليه عليّ يذهب الي المدرسه

ظرف الكتاب عندي

جار و مجرور الرجل في الدار

١. خبر مفرد

٢. خبر جمله

٣. خبر شبه جمله

انواع خبر مبتدا

خبر مبتدا در حقیقت ۶ قسم است :

۱. خبر مفرد :

الف: اسم جامد هذا رجلٌ کریمٌ . رجل خبر و اسم جامد است

ب: اسم مشتق خبر اگر اسم مشتق باشد متضمن ضمیری است که آن را با مبتدا پیوند می‌دهد و لذا با مبتدای خود

در افراد ، تثنیه ، جمع ، مذکر و مونث مطابقت دارد مانند: علیّ عالم علیّ و فریدّ عالمان ، انتن عالمات

وقتي مبتدا جمع براي غير ذوي العقول (غير انسان) باشد خبر آن را مي توان هم به صورت مفرد و هم به صورت جمع آورد .

الشجرات، مُثمراتٌ يا الشجرة مُثمرةٌ

البحارُ مَوّجاتٌ يا البحار مَوّجةٌ

۲. خبر جمله

. خبر جمله اسمیه علی قلبه ظاهر مرکب از مبتدا و خبر است (جمله اسمیه) که روی هم خبر برای مبتدا یعنی علی است .

. خبر جمله فعلیه علی یذهبُ الی المدرسه

جمله فعلیه است که محلاً مرفوع خبر برای علی می باشد

جمله‌ای که خبر مبتدا است باید متضمن ضمیری باشد که آن را به مبتدا پیوند می‌دهد مانند هُ

در قلبه و ضمیر مستتر هو در فعل یذهبُ . البته این ضمیر رابط می‌تواند بارز یا مستتر باشد .

جمله‌ای که خبر مبتدا است باید جمله خبریه باشد نه جمله انشائیّه

ظرف : الكتاب عندي

جارو مجرور: الرجل في الدار

خبر شبه جملة

علت این که جارو مجرور و یا ظرف را در این صورت شبه جمله می گویند این است که ظرف یا جارو مجرور در

حقیقت مبتدا نیستند بلکه در واقع خبر مبتدا وصف و یا فعلی است که حذف شده است و این ظرف و یا جارو

مجرور متعلق به آن وصف یا فعل محذوف است.

در واقع الكتاب، عندی، الكتاب، موجودٌ عندی
وصف محذوف

الكتابُ عندی، الكتاب، ووجدَ عندی
فعل محذوف

الرجلُ فی الدار، الرجلُ موجودٌ فی الدارِ

وصف محذوف

الرجلُ الرجلُ ووجدَ فی الدار
فعل محذوف

در همه موارد بالا ظرف و یا جارو مجرور متعلق به وصف یا فعل محذوف می باشند که روی هم شبه جمله را تشکیل می دهند و آن شبه جمله خبر می باشد .

مبتدا و ساد مَسَدٍ خبر

هرگاه صفتي مانند (اسم فاعل ، اسم مفعول و صفت مشبهه) بعد از حرف نفي و يا استفهام قرار گيرد و بعد از آن

اسم ظاهر و يا ضمير منفصل بارز مرفوعي بيايد كه اين اسم و يا ضمير فاعل و نايب فاعل آن باشد در اين صورت

آن صفت را مبتدا و بي‌نياز از خبر و آن اسم مرفوع را فاعل و يا نايب فاعل و سد مسد خبر گویند .

ما ذَهَبْتُ _____ عَلَيَّ

اسم فاعل فاعل سد مسد خبر

(صفت)

مبتدای وصفی

تقدم و تأخر مبتدا و خبر :

اصل در جمله اسمیه اول مبتدا بعد خبر

مواردي هم برخلاف اصل جوازاً يا وجوباً حادث مي شود .

موارد وجوبي تقدم مبتدا بر خبر

۱. وقتی مبتدا از اسماء لازم الصدر باشد. مانند اسماء استفهام و اسماء شرط مَنْ في الدار
مَنْ يَكْسَلُ يَخْسَرُ

۲. وقتی مبتدا و خبر بدون هیچ قرینه‌ای که بیانگر مبتدا بودن یکی باشد هر دو معرفه و یا هر دو نکره باشد .
اخوك صديقي

۳. وقتی خبر محصور به الا یا انما باشد . إِنَّمَا الْهُكْمُ إِلَهُ وَاحِدٌ
مبتدا

۴. هرگاه خبر جمله فعلیه باشد : عَلِيٌّ يَذْهَبُ إِلَى الْجَامِعِ

مواردي كه خبر وجوباً بر مبتدا مقدم است :

۱. وقتي كه خبر ظرف و يا جارومجرور و مبتدا نكره باشد عندي كتاب ، في الدار رجلٌ

۲. وقتي كه خبر اسم استفهام باشد (لازم الصدر) مَنْ انت ؟

۳. وقتي كه مبتدا با الا يا انما حصر شود ما عادلاً الا الله

۴. وقتي كه مبتدا مشتمل بر ضميري باشد كه مرجع آن خبر مبتدا است . في الدار صاحبها

حذف مبتدا و خبر

در صورت وجود قرینه حذف مبتدا جایز است . من انتَ ؟ عَلِيٌّ
خبر برای مبتدای محذوف أنا

بعد از لولا حذف خبر واجب است . مانند لولا العلمُ لهلكَ الناسَ که کلمه موجودٌ بعد از العلم حذف شده است .

خبر لاي نفي جنس نیز اگر کلمه (موجود) باشد حذف آن واجب است : لالة الاله

که در اصل لالة موجودٌ بوده است .

درس يازدهم :

هدف كلي : آشنائي با نواسخ

هدفهاي رفتاري : افزايش توانايي دانشجو در بيان و تعريف

۱. نواسخ و اقسام آن
۲. عمل افعال ناقصه با ذکر مثال
۳. نام بردن افعال ناقصه با معني آن
۴. علت ناميدن اين افعال به افعال ناقصه
۵. صورتهاي مختلف اسم افعال ناقصه
۶. صورتهاي مختلف اسم افعال ناقصه
۷. نام بردن افعال ناقصه کاملاً متصرف
۸. نام بردن افعال ناقصه ناقص التصرف
۹. نام بردن افعال ناقصه غير متصرف
۱۰. توضيح امتياز کان بر ديگر افعال ناقصه
۱۱. توضيح امتياز ليس بر ديگر افعال ناقصه

نواسخ :

تعريف نواسخ : نواسخ افعال و يا حروفي هستند كه بر سر مبتدا و خبر داخل مي شوند و اعراب يكي از آن دو و يا

هر دو را تغيير مي دهند .

افعال ناقصه

حروف مشبه بفعال

حروف شبيه به ليس

لاي نفي جنس

افعال مقاربه ويا افعال قرب ورجاء

افعال قلوب

انواع نواسخ

افعال ناقصه :

افعال ناقصه همانند افعال ربطی زبان فارسی است که بدلیل عدم نیاز مبتدا و خبر به رابط جهت اسناد بین آندو

برای تأکید بکار می‌روند. **کان علیّ عالمّاً**

افعال ناقصه مبتدا را به حالت مرفوع باقی می‌گذارند و اسم خود می‌کنند و خبر مبتدا را منصوب و خبر خود می‌کنند .

کان - به معنی متصف شدن مسندالیه به مسند

صادَ به معنی تحول پیدا کرد

لیسَ برای نفی اتصاف مسندالیه به مسند

اصبح متصف شدن مسندالیه در صبح

أمسی درشب

اضحی در ظهر

افعال ناقصه ۱۳ فعلند

گاهی به معنی صار هم بکار می‌روند یعنی گردید

{ ضلَّ در روز
بات - در شب

به معنی پیوسته و دائماً می‌باشد

{ مازال -
ما برح
مانفك
ما فتیء
مادام

افعال ناقصه برخلاف افعال تامه نیاز به دو مرفوع دارند و بخاطر همین چون با يك مرفوع معني آنها کامل نمي شود آنها را ناقصه گویند .

اسم افعال ناقصه به منزله فاعل افعالند و مي توانند به صورت اسم ظاهر ، ضمير بارز یا ضمير مستتر بکار روند .

خبر افعال ناقصه چون در اصل خبر مبتدا است مانند خبر مبتدا مي توانند به سه صورت مفرد ، جمع و شبه جمله بکار روند .

افعال ناقصه بجز ليس ، ما فتى و مازال گاهى **تامه** مى شوند و فاعل مى گیرند نه اسم و خبر
اگر افعال ناقصه در معانى زیر بکار روند گاهى تامه مى شوند.

كان حاصل شد بوجود آمد

ظَلَّ استمرار پیدا کرد

بات در شب نازل شد

مانند إنما يقول ، للشيء كُنْ فيكون.
فعل و فاعل فعل و فاعل

امسى در شب داخل شد

صار انتقال یافت

برح رفت

سبحان الله حين يُمسُون - و حين تُصبحون

فاعل

فاعل

مادام به معنی باقی ماند

تقسیم افعال ناقصه از نظر متصرف بودن با عدم تصرف

۱. تام التصرف افعالی که در همه صیغه‌های فعل ماضی ، مضارع و امر بکار می‌روند مانند کان ، صار ، أمسی ، اصبح ، اضحی ، ضلّ و بات

۲. ناقص التصرف افعالی که فقط در صیغه‌های ماضی و مضارع بکار می‌روند مانند: مازال ، مافتی ء ، ما برح ، ما نفاك

۳. غیر متصرف افعالی که فقط در صیغه‌های ماضی بکار می‌روند مانند لیس و مادام

اصل در خبر افعال ناقصه آن است که بر اسم آنها مقدم نشود اما گاهی خبر آنها بر اسمشان مقدم می‌شود :

مانند صار خِلاً العنبُ

چهار امتیاز کان بر دیگری افعال ناقصه :

۱. اگر حرف نفي پيش از آن بيايد جايز است بر سر جزش باء زائده بيايد : ما كان الله ، بطلام للعبيد .

۲. وقتي صيغه تعجب بر گذشته دلالت كند كان بين ما و افعال قرار مي گيرد ما كان اجمل السماء .

۳. جايز است كه نون از فعل مضارع مجرور آن حذف شود لَاتَكُ عاملاً در اصل لَاتَكُن بود .

۴. جايز است همراه اسم خود بعد از إن ولو حرف شرط حذف شود

مانند الناس مجزيون باعمالهم إن خيراً فخييراً وإن شراً فشرأء

در اصل إن كان عملهم خيراً فکان جزائهم خيراً بوده است .

دو امتیاز لیس بر دیگر افعال ناقصه

۱. دخول باء زائد بر سر خبرش لیس الله بظالم

۲. حذف خبر لیس مانند قال الجاهل لیس اله که موجود از آخر آن حذف شده است.

درس دوازدهم :

هدف كلي : آشنائي با حروف مشابه به فعل

اهداف رفتاري : توانايي دانشجو در بيان

۱. حروف مشابه به فعل

۲. عمل حروف مشابه به فعل

۳. علت نامیدن آنها به حروف مشابه به فعل

۴. اهم مواردی که إِنَّ به کسر همزه بکار می‌رود

۵. اهم مواردی استعمال أَنْ به فتح

۶. عمل مای کافه

حروف مشبه به فعل :

تعداد ۶ حرف (إِنَّ ، أَنْ ، كَأَنَّ ، لَيْتَ ، لَكِنَّ ، لَعَلَّ)

این حروف مبتدا را منصوب و اسم خود و خبر را مرفوع باقی گذاشته و خبر خود می‌کنند .

عَلِيٌّ عَادِلٌ إِنَّ عَلِيًّا عَادِلٌ

دلیل نامگذاری آنها این حروف از لحاظ لفظ و معنی به فعل شباهت دارند.

. إِنَّ وَّ أَنْ برای تأکید جمله بکار می‌روند. إني عبدالله ، ظننتُ أنك عالمٌ .

فرق إِنَّ وَّ أَنْ در موارد استعمال آنهاست .

اهم موارد کاربرد **إِنَّ** به کسر همزه :

۱. وقتی که در ابتدای کلام بیاید

۲. وقتی که بعد از ماده قول بیاید مانند : قَالَ **إِنِّي** عبدالله

۳. وقتی بعد از **حيثُ** ، **اذ** و **الا** بیاید مانند **إلا إِنَّ** العلماء مصابيحُ الأزمنه .

۴. وقتی در جواب قسم بیاید والله **إِنَّكَ** عادلٌ

اهم موارد کاربرد آن به فتح همزه :

۱. هرگاه جمله بعد از آن در محل فاعل قرار گیرد بلغني أنك ذاهبٌ
مؤول به مصدر فاعل

۲. هرگاه در جای مفعول به قرار گرفته باشد ظننتُ أنك قائمٌ

۳. هرگاه در محل مجرور به حرف جر قرار گرفته باشد علمتُ بأنك مسافرٌ

مؤول به مصدر جارو مجرور

بر سر اسم و یا خبر اِنَّ به کسر همزه هرکدام که موخر باشند می توان لام ابتدا برای تأکید آورد. مانند:

إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذَهَبُوا بِهِ ، إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا

لیت- برای تمنی بکار می رود لیتَ المريضَ یشفى

لَكِنَّ َ برای استدراك بکار می رود کان حسان بن ثابت شاعراً لِلنَّامِتْنَبِي اشعُرُ مِنْهُ

لَعَلَّ برای ترجی است لَعَلَّ الْمَسَافِرَ يَرْجَعُ .

عمل حروف مشبه مشدد در مواردی که مخفف شوند .

إِنَّ اگر مخفف شود بهتر است عملش لغو و اسم و خبر نداشته باشد

إِنَّ طَالَعُ الْبَدْرِ

مبتدا خبر

أَنَّ اگر مخفف شود باز عمل می کند و اسم و خبر می خواهد اما اسمش ضمیر شأن محذوف است . علمتُ أَنَّ الموتُ قَرِيبٌ

كَأَنَّ كَأَنَّ

كَأَنَّ اگر مخفف شود اسم و خبر می خواهد و اسمش ضمیر شأن محذوف است .

كَأَنَّ قَدْ قَامَ زَيْدٌ

لَكِنَّ اگر مخفف شود عملش باطل و اسم و خبر نمی گیرد .

ذَهَبَ الْقَوْمُ وَلَكِنْ عَلَيَّ لَمْ يَذْهَبْ

مَای کَافَه (مَای حَرفِیَه) بَه حَروفِ مَشبَه مَلحَق و عَمَلِ آن رَا لَغو مِی کَند

إِنَّمَا الْهُكْمُ إِلَهُ وَاحِدٌ

مَای فِیَه مَبتَدَا خَبر

درس سیزدهم :

هدف كلي : آشنایي با حروف شبیه به ليس

اهداف رفتاري : توانايي دانشجو در بيان

۱. حروف شبیه لیس

۲. عمل حروف شبیه به لیس

۳. عمل لا به شرطي که مانند لیس بکار رود

۴. عمل ما و آن شبیه به لیس

حروف شبیه به لیس

تعداد: چهار حرفند آن ، ما ، لا ، لات

مانند لیس مبتدا را مرفوع و خبر را منصوب و برای خود اسم و خبر قرار می دهند .

أن الشوارغ و سيعه خیابانها وسیع نیست .

شرط عمل أن ه: ١. نفي أن با الاشكسته نشود أن هي الافتنتك

مبتدا خبر

٢. خبرش براسمش مقدم نشود أن نائم فريد (در دو حالت عملش لغو است)

شرط عمل ما : علاوه بر دو شرط أن نبايد خود أن بعد از ما براي تأكيد نفي بيشتتر اضافه شود مانند :
ما أن انتم ذاهب .

مبتدا خبر

شرط عمل لا :

لا به شرطي عمل مي کند که بر سر نکره آمده باشد بعلاوه دو شرط مذکور در آن ..

لا صديق ، مفارقاً اما در مثالهاي لا انا مُجِبُّ المرائين و لا في الدار رجلٌ و لا رجلٌ في الدار الا اخوك عمل لا ملغي
است .

شرط عمل لات :

لات به شرطي عمل مي کند که اسم و خبرش مفيد معني زمان باشد ضمن آنکه اسمش هميشه بايد محذوف باشد .

لات وقت ندامه که در اصل لات الوقت وقت ندامه بوده است .

مانند ليس گاهي باء حرف جر زائد بر سر خبر ما و لا مي آيد که آن را لفظاً مجرور و تقدیراً منصوب مي کند .

ما رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ -

لا كُفَّ ذِي مَالٍ يَسْعِيدُ .

درس چهاردهم :

هدف كلي : آشنائي با لاي نفي جنس

هدفهاي رفتاري : افزايش توانايي دانشجو در تعريف و بيان

۱. لاي نفي جنس

۲. شرط عمل لاي نفي جنس با ذکر مثال

۳. مواردی که عمل لاي نفي جنس لغو می شود

لاي نفي جنس :

لاي نفي جنس مثل حروف مشبهه بالفعل عمل مي کند مبتدا را منصوب و خبر را مرفوع و براي خود اسم و خبر قرار مي دهد مانند .

لا ثوبَ مجِدٍ غَيْرُ ثوبِ التَّقِي

اسم لاي نفي جنس خبر لاي

شرط عمل لاي نفي جنس :

لاي نفي جنس در صورتی عمل می کند که اسم آن نکره یا مضاف و یا شبه مضاف باشد.

لا رَجُلٌ فِي الدَّارِ .

نکره

لا ثَوْبٍ مَجْدٍ غَيْرِ ثَوْبِ التَّقِيِّ

مضاف

لا رَاكِباً فَرَساً حَاضِرٌ

شبه مضاف

تبصره : شبه مضاف ، يعني اين كه همانطوري كه مضاف براي اتمام معني نياز به يك اسم ديگر دارد شبه مضاف

همچنين است اما نه به صورت مضاف و مضاف اليه .

اگر اسم لاي نفي جنس از سه حالت بالا (نكره ، مضاف ، شبه مضاف) بصورت مفرد نكره باشد مبني بر فتح و يا

مبني بر حالت نصب است .

لَارِجُلٍ و لَارِجَالٍ فِي الدَّارِ لَارِجُلِينَ فِي الدَّارِ

مبني بر فتح مبني بر فتح مبني بر حالت نصب

موارد باطل شدن عمل لاي نفي جنس:

۱. اگر خبر لاي نفي جنس بر اسمش مقدم شود لا في الدار رجل و لا امرأة

۲. اگر حرف جر بر سر لاي نفي جنس بيايد سرت بلا زاد.

۳. لاي نفي جنس اگر معرفه باشد و يا بين لا و اسم آن کلمه اي فاصله باشد عملش لغو و غالباً تکرار مي شود .

لا انت كاتب و لا قاري

اسم لاي معرفه

لا في الدار رجل (فاصل بين لا و اسم آن) عمل لا لغو مي شود .

موارد حذف خبر لاي نفي جنس :

در موارد زیر اکثراً خبر لا حذف می شود .

۱. خبر لاي نفي جنس معلوم باشد لا بأس (عليك) محذوف است .

۲. خبر بعد از إلابیاید لا اله الا الله (موجود) محذوف است .

موارد جواز عمل لاي نفي جنس :

اگر اسم لا نکره باشد و متصل به لا آمده باشد و لا تکرار هم شده باشد می تواند در اسم بعد از خود عمل کند و یا عملش لغو شود .

جواز عمل لا لا حوّل و لا قوة الا بالله
اسم لا

جواز لغو عمل لا لا حوّل و لا قوة الا بالله
مبتدا

درس پانزدهم :

هدف كلي : آشنائي با افعال مقاربه يا قرب و رجاء

هدفهاي رفتاري : توانايي دانشجو در بيان

۱. عمل افعال مقاربه ، قرب و رجاء با ذکر مثال

۲. نام بردن افعال مقاربه

۳. تعريف افعال رجاء

۴. تعريف افعال شروع

۵. فرق بين افعال مقاربه با افعال ناقصه

۶. نام بردن صورتهاي مختلف خبر افعال مقاربه

۷. ذکر مضارع و اسم فاعل كاد و اوشك .

افعال مقاربه يا قرب و رجا ء

افعالی هستند مانند افعال ناقصه که بر سر مبتدا و خبر می آیند و مبتدا را مرفوع و خبر را منصوب می کنند برای خود اسم و خبر قرار می دهند .

مانند : كاد المطرُ ينزِلُ

تعداد افعال مقاربه : ١٧ فعل است.

كرب ، أوشك ، عسي ، حري ، إخلولق ، شرع- ، أنشاء- ، طَفِقَ ، أَقْبَلَ ، عَلِقَ ، أَخَذَ ، جَعَلَ ، هَبَّ ، ابْتَدَأَ ، قَامَ- ، إِنْبَرِيَ .

افعال مقاربه از لحاظ معني بر سه قسمند.

۱. افعال قرب که بر نزديك شدن وقوع خبر دلالت مي کند مانند: كَادَ ، كَرَبَ و اوشك كَرَبَ الامرُ يَقَعُ

۲. افعال رجاء که بر اميد وقوع خبر دلالت مي کند مانند: عسي ، حري ، إخلولق . عسي الله أن ياتي بالفرج

۳. افعال شروع که بر شروع وقوع خبر دلالت دارد ، بقيه ۱۷ فعل بالا . مانند: اخذ الصبِّي يتكلمُ

فرق افعال مقاربه با افعال ناقصه :

واجب است خبر افعال مقاربه همواره جمله فعلیه و فعل آن مضارع باشد .

ویژگیهای خبر افعال مقاربه

۱. خبر حری و اخلولق واجب است با آن ناصبه همراه باشد حری المذنبُ أن یتوبَ

۲. خبر افعال شروع واجب است بدون آن ناصبه باشد جَعَلَ الفلاح یدحصدُ الزرعَ -

۳. خبر عسی ، اوشك ، كاد و كرب می تواند با و یا بدون آن ناصبه باشد .

عسی علیّ یدتهدُ فی درسه ویا عسی علیّ أن یدتهدَ فی درسه

تامه شدن افعال مقاربه:

عسي ، اخلولق و اوشك گاهي تامه مي شوند و مانند افعال ديگر فاعل مي گيرند نه اسم و خبر .

عسي أن تکرهوا شيئاً و هوخيرٌ لکم فاعل مصدر موول کراهتکم مي باشد .

بنابراين وقتي اين افعال تامه شوند واجب است فاعل آنها موول باشد .

جامد يا متصرف بودن افعال مقاربه :

از میان افعال مقاربه کاد و اوشک متصرف و بقیه جامدند و فقط به صیغه ماضی بکار می‌روند .

اما کاد و اوشک به صورت مضارع و حتی اسم فاعل هم بکار می‌رود .
کاد یکاد کائد

اوشک یوشک مُوشک .

افعال شروع اگر جز به معنی شروع بکار روند فعل مقاربه نیستند و اسم و خبر نمی‌گیرند..

اخذتُ الكتابَ

فعل تام فاعل مفعول

درس شانزدهم :

هدف كلي : آشنائي با منصوبات

اهداف رفتاري : توانايي دانشجو در بيان

۱. اسمهاي منصوب

۲. مفعول به با ذكر مثال

۳. موارد وجوب تقدم مفعول به بر فعل

۴. افعالي كه بيش از يك مفعول به مي گيرند

۵. توضيح افعال قلوب

۶. فرق عمده افعالي كه متعدي به دو مفعولند و مفعول آنها در اصل مبتدا و خبر نيست با افعال مقاربه

۷. افعال متعدي به سه مفعول

اسم در چهارده مورد منصوب است

۱. مفعول به
۲. مفعول مطلق
۳. مفعول فيه
۴. مفعول له
۵. مفعول معه
۶. خبر افعال ناقصه
۷. اسم حروف مشبه بفعال
۸. اسم لاي نفي جنس
۹. خبر حروف شبیه به ليس
۱۰. خبر افعال مقاربه
۱۱. حال
۱۲. مستثني
۱۳. منادي
۱۴. تمیز

مفعول به :

فعل متعدي علاوه بر فاعل به مفعول يعني كسي يا چيزي كه فعل متعدي بر آن واقع مي شود نياز دارد .

مانند : نَصَرَ عَلِيٌّ مُحَمَّدًا

ترتیب جمله فعلیه

اصل در جمله فعلیه : فعل + فاعل + مفعول به

تقدم فاعل بر فعل جایز نیست ولی مفعول به جایز است بر فاعل و یا خود فعل مقدم شود مانند ایاک نعبد ، نَصَرَ

محمداً علیّ

گاهی هم تقدم مفعول به بر فعل وجوبی است .

موارد وجوب تقدم مفعول به بر فعل :

۱. وقتی مفعول به از اسماء لازم الصدر باشد مانند اسماء استفهام و اسماء شرط

ما اشتریت - ، مَنْ رایت ؟

۳. وقتی بخواهند فعل را اختصاص به مفعول به دهند : ایاک نعبدُ

افعال متعدي به بیش از يك مفعول :

۱. افعالي که دو مفعول دارند واصلشان مبتدا و خبر بوده است افعال قلوب

۲. افعالي که دو مفعول دارند و اصلشان مبتدا و خبر نبوده است . تعداد آنها زیاد است مثل اعطي (بخشید) ،

كساء (پوشاند) فرق این افعال با افعال قلوب این است که اگر بر سر مبتدا و خبر بکار روند مفهومی ندارند و

دیگر این که می توان يك مفعول آنها را حذف کرد برعکس افعال قلوب

۳. افعالي که سه مفعول دارند و دو مفعول آنها در اصل مبتدا و خبر بوده اند که مجموعاً هفت فعل هستند و

، خَبَرَ ، أَخْبَرَ ، أَنْبَأَ مانند أعلم فرید سعيداً علیاً عالماً عبارتند از أری ، أعلم ، احدث

افعالی که دو مفعول به دارند واصل آنها مبتدا و خبر است (افعال قلوب)

افعال قلوب افعالی هستند که بر شك و یقین دلالت دارند و چون شك و یقین از حالات قلب هستند آنها را به

این اسم می نامند .

الف . افعالی که به شك و گمان دلالت دارند مانند : ظَنَنْتُ ، حَسِبْتُ ، خِلْتُ و زَعَمْتُ

لا تحسبنَّ الذين قتلوا في سبيل الله امواتاً

مفعول اول مفعول دوم

ب . افعالی که بر علم و یقین دلالت می کنند . مانند : علمتُ ، رأيتُ ، وجدتُ ، الفيتُ ، دريتُ . وجدتُ العلمَ أُعزُّ من المالِ

مفعول اول مفعول دوم

هَبْ و تعلم نیز اگر به صورت فعل امر بکار روند از افعال قلوبند .

افعال قلوب از نواسخند و مبتدا و خبر را منصوب و مفعول به خود قرار می‌دهند و حذف هر دو یا یکی از آنها جایز نیست از خصوصیات افعال قلوب این است که فاعل و مفعول آنها می‌تواند با هم ضمیر متصل باشد چیزی که در بقیه افعال جایز نیست.

ظننتك سالماً اما نمی‌توان گفت نَصَرْتُكَ.

این افعال اگر به معنی غیر شك و گمان و یقین دلالت کنند افعال قلوب نیستند و مانند افعال دیگر يك مفعول

می‌گویند. مانند: ظنُّ إِيَّاهُمْ وَرَأَى أَبْصَرَ وَجَدَ اصَابَ

درس هفدهم :

هدف كلي : آشنائي با مفعول مطلق

هدفهاي رفتاري : توانايي دانشجو در بيان و تعريف

۱. مفعول مطلق

۲. اقسام مفعول مطلق

۳. مفعول مطلق تاکيدي با ذکر مثال

۴. مفعول مطلق نوعي با ذکر مثال

۵. مفعول مطلق عددي با ذکر مثال

۶. اهم کلماتي را که مي توانند جانشين مفعول مطلق نوعي يا عددي باشند .

مفعول مطلق :

تعريف : مصدرى است منصوب از ماده فعل پيش از خود مانند : إجتهد التلميذُ اجتهاداً

تاكيدى

نوعى

عددى

انواع مفعول مطلق

مفعول مطلق تاکیدی : مصدر فعل یا مصدری از ماده آن فعل تنها و مجرد به صورت منصوب بعد از فعل می آید .

مانند : اجتهدَ اجتهداً . و یا مصدری از معنی آن فعل بصورت مجرد بیاید قعدتُ جلوساً

مفعول مطلق بیانی یا نوعی وقتی است که بعد از مصدری که مفعول مطلق است صفت یا متممی برای آن آورده

شود که نوع وقوع فعل را بدان وسیله بیان می کند .

إصبر صبراً جميلاً ضربتُ الصبي ضرباً بالعصا

مفعول مطلق عددي مصدری است که تعداد وقوع فعل را بیان می‌کند و آن وقتی که مصدر به صورت مَرَّه ،

مفرد ، مثنی و یا جمع آورده شود. ضربتُ ضربه یا ضربتین .

اگر مفعول مطلق نوعی و یا عددي باشد بعضی از کلمات می‌توانند جانشین آن شوند و به صورت ظاهر مفعول

مطلق شمرده شوند .

اسمهايي که جانشين مفعول مطلق مي شوند :

۱. صفت مانند اذکروالله کثیراً در اصل ذکرأ کثیراً بوده است .
جانشين مفعول مطلق

۲. اسم عدد مانند قرأتت الكتاب ثلاثاً

۳. کل و بعض در صورتي که به مصدر اضافه شوند اجتهد عليّ کلّ الاجتهاد (بعض الاجتهاد) .

۴. اسم اشاره در صورتي مشار اليه آنها همان مصدر باشد اکرمتُ علياً ذالك الاکرام

۵. اسمي که بر آلت وقوع فعل دلالت مي کند . ضرب اللص سوطاً

۶. ضميري که مرجع آن مفعول مطلق ديگري باشد علمتک لا أعلمه أحداً « هـ » در أعلمه مفعول مطلق است .

گاهی عامل مفعول مطلق (فعل ، شبه فعل) حذف می شود و بیشتر این امر سماعی است.

ولی در مورد دعا ، امر و نهی می توان بصورت قیاسی عامل مفعول مطلق را حذف کرد سقیماً در اصل سقاك الله

سقیماً بود . سبحان الله ، شکراً و غیره.

درس هیجدهم :
هدف کلی : آشنایی با مفعول فیه

هدفهاي رفتاري : افزايش توانايي دانشجو در بيان و توضيح

۱. مفعول فيه

۲. اقسام ظروف از لحاظ معني

۳. ظرف زمان با ذکر مثال

۴. ظرف مکان با ذکر مثال

۵. ظرف مبني اعم از زمان و مکان

۶. ظروف منصرف با ذکر مثال

۷. ظروف غير منصرف با ذکر مثال

۸. اسمهايي که جانشين مفعول فيه مي شوند

مفعول فيه :

مفعول فيه ، ظرف زمان و یا مكاني است كه به تقدير (في) منصوب است و زمان یا مكان و نوع فعل را بیان .

می کند .

رأيت ، عليا يوم الجمعة كه حرف جر (في) در يوم مقدر است .

شرط مفعول فيه بودن ظرف زمان و مکان

۱. اولاً باید منصوب باشند

۲. حرف جر في در آنها ذکر نشود

ظرف زمان	اقسام ظروف از لحاظ معني
ظرف مکان	

مبهم مانند : حينٌ و مُدّه	ظروف زمان به دو دسته اند
مختص مانند : يوم الجمعة	

بطور كلي ظرف زمان اعم از مبهم و مختص به تقدير في مفعول فيه مي باشد مانند

رأيت ، علياً حينَ طلعتِ الشمسُ و رأيت ، علياً يومَ الجمعة

مبهم مانند جهات سته (فوق ، تحت ، يمين ، يسار ، امام ، و خلف	ظرف مكان
معين و محدود دار ، مسجد ، مدرسه	

فقط ظروف مكان مبهم مفعول فيه واقع مي شوند . رأيت زيدا امامك

اما ظروف مكان معين هر چند منصوب باشند اما مفعول فيه نيستند بلكه مفعول به مي باشد دخلتُ الدارَ .

ظروف زمان یا مکان از نظر معرب یا مبني بودن . (ظروف مبني . ظروف معرب)

۱. ظروف مکان مبني : حيثُ لَدُنْ ؟ لَدِي ، اَيْنَ - ، هُنَا ، ثُمَّ ، ثُمَّ ، هَهُنَا ، هُنَاكَ ، هُنَاكَ ، اَيْنَمَا .

۲. ظروف زمان مبني : اِذْ ، لَمَّا ، قَطَّ ، اَيَّانَ ، مَتِي ، اِنَّ ، اَمْسَ .

تمام ظروف مبني اعم از زمان و مکان همیشه مفعول فيه و محلاً منصوب هستند .

ظروف متصرف و غير متصرف

ظروف متصرف ، ظروفي هستند که غير از ظرف بتوانند به صورت مبتدا یا خبر یا فاعل و مفعول و امثال آن به کار مي روند . مانند يَوْمَ ، اللَّيْلُ ، النَّهَارُ .

يَوْمُ السَّفَرِ قَرِيبٌ	رايت ، زِيداً يَوْمَ الخَمِيسِ
مبتدا	مفعول فيه

ظروف غير متصرف ، ظروفي هستند که همیشه به صورت مفعول فيه بکار مي روند مانند لَدِي ، عِنْدَ ، اَيْنَ . المال لَدَيَّ ، الكتاب عِنْدَكَ ، اَيْنَ صَدِيقِكَ .

اسمهايي که ظرف نيستند اما جانشين مفعول فيه مي شوند.

۱. کل و بعض ، سافرت ، کُلّ ، اللیلُ و بَعْضَ الیلِ .

۲. اسم اشاره که همراه مشارالیه ظرف به کار رود . سافرتُ تلك . الايام .

۳. اسم عدد به شرطي که معدود آن ظرف باشد . سِرْتُ خمسهِ . اَيّام .

۴. صفت در صورتي که موصوفش ظرف و محذوف باشد نمَتْ طويلاً در اصل
نمَتْ زماناً طويلاً

۵. گاهي مصدر مضاف جانشين مفعول فيه است مانند رأيتُ ، علياً قربَ المدينه .

تبصره :

إذا ، إذ ، لَمَّا وحيث ، از ظروف دائم الاضافه هستند و مضاف اليه آنها همواره جمله اي است كه پس از آن مي آيد .

إذا جاء نصر الله والفتح

جمله محلاً مجرور مضاف اليه

درس نوزدهم :

هدف كلي : آشنائي با مفعول له يا لأجله

هدفهاي رفتاري : توانايي دانشجو در پاسخگويي به

۱. تعريف مفعول له با ذکر مثال

۲. فرق مفعول له با مفعول مطلق

۳. علامت مفعول له

۴. شرايط نصب مفعول له

مفعول له یا مفعول لأجله :

مصدر منصوبي است که بعد از فعل ذکر می شود و علت وقوع آن را بیان می کند مانند قام التلاميذ، اجلالاً للمعلم .

فرق مفعول له با مفعول مطلق :

مفعول مطلق مصدری است از ماده فعل پیش از خود اما مفعول له نمی تواند از ماده فعل پیش از خود و یا

مرادف با معنی مصدر فعل پیش از خود باشد .

علامت مفعول له این است که در جواب لهما (برای چه) واقع می شود .

شرایط نصب مفعول له

۱. حذف باید مصدر باشد ۲. باید نکره باشد ۳. مفهم علت و وقوع فعل باشد .

مفعول له مقرون با الف و لام تعریف

مفعول له با ال اکثراً با حرف جر لام مجرور است مانند اعطيتُ زيداً مالاً للشَّفَقهِ عليه

اگر مفعول له مضاف باشد جایز است که هم منصوب باشد و هم با حرف جر مجرور گردد .

تصدَّقْتُ إِبْتِغَاءَ مرضاهِ اللهُ وِيا لِإِبْتِغَاءِ مرضاتِهِ

گاهی مفعول له با آنکه مقرون به ال است منصوب می شود .

درس بیستم :

هدف کلی :

آشنایی با مفعول معه

اهداف رفتاري : دانشجو بايد بتواند موارد زير را انجام دهد .

۱. تعريف مفعول معه با ذکر مثال

۲. توضيح مواردی را که باید واو را واو مع و اسم بعد از آن را مفعول معه بدانیم .

مفعول معه :

اسم منصوب بعد از واو به معنی (مع) که بیان می‌کند به مصاحبت آن انجام یافته مفعول معه نام دارد . سِرْتُ و عَلِيًّا

مفعول معه لازم است بعد از فعل بیاید ولی گاهی بعد از ما و کیف استفهامیه می‌آید که در این صورت فعل یکون و

یا تکون در تقدیر است .

مانند مالك ايها الجاهل والمسائل العلميه

مفعول معه

ترجیح عطف بر مفعول معه

اسم منصوب بعد از واو را اگر بتوانیم بر اسم پس از آن عطف دهیم بهتر است آن را معطوف بدانیم نه مفعول

معه . مانند : رایتُ علیاً و فریداً .

اما در موارد زیر ناچار واو ، واو معیه و اسم بعد از آن مفعول معه می باشد .

۱. وقتی که اسم بعد از واو از لحاظ معنی نتواند با اسم پیش از آن در فعل مشترك باشد مانند سافر اخوك و الصبح

صبح برادرت مسافرت کرد .

۲. وقتی که بعد از ضمیر متصل فاعلی آمده باشد سافرت ، و اخاك (عطف اسم ظاهر بر ضمیر بارز فاعلی جایز

نیست) و در مثال بالا اگر اخوك بگویی و آن را معطوف بدانیم جایز نیست .

۳. اگر واو بعد از ضمیر مجرور آمده باشد نمی تواند واو عطف باشد و ناچار واو مع است . سلامت ، علیه و اصدقائه
واو معیه مفعول معه

زیرا عطف بر ضمیر مجرور موقعی جایز است که حرف جر تکرار شود .

مانند : سلامتٌ علیه و علي اصدقائه
واو عطف معطوف

درس بیست و یکم :

حال :

اسم نکره‌ی مشتق منصوبی است که بعد از اتمام کلام برای بیان حالت فاعل و یا مفعول و یا حالت فاعل و مفعول

با هم در حین وقوع فعل آورده می‌شود .

حالت فاعل جاء علي ضاحكاً

حالت مفعول اكلتُ الطعام - بارداً

حالت فاعل و مفعول با هم زرتُ صديقي را کبين

ذوالحال (صاحب حال) : کسی یا چیزی است که حال بیان حالت آن می کند

اصل این است که صاحب حال معرفه و خود حال نکره باشد اما مانند مبتدا تحت همان شرایط صاحب حال

گاهی نکره است .

مواردي که ذوالحال نکره است :

۱. هرگاه حال بر ذوالحال مقدم باشد رأیت ، راکباً رجلاً

۲. هرگاه ذوالحال نکره موصوفه باشد جاءني رجلٌ کریمٌ ضاحکاً

اصل در حال مشتق بودن آن است اما در مواردی حال می تواند جامد باشد .

موارد کاربرد حال جامد :

۱. هرگاه حال بر تشبیه دلالت کند : كَرَّ عَلَيَّ اسْدًا
۲. هرگاه حال به ترتیب دلالت کند . أُدْخِلُوا رِجَالًا رِجَالًا
۳. هرگاه حال برتسعیر (قیمت) دلالت کند بَعَثْتُ مُدًّا بَدْرَهْمَ
۴. هرگاه حال بر عدد دلالت داشته باشد . وَ تَمَّ مِيقَاتِ رَبِّهِ اَرْبَعِينَ لَيْلَةً
۵. هرگاه حال موصوفه باشد . فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا

حال مفرد جمله و شبه جمله :

حال مفرد جاء عليّ ضاحكاً	انواع حال
حال جمله اسميه جاء عليّ يضحكُ	
حال جمله فعليه جاء عليّ و هو ضاحكُ	
حال شبه جمله (ظرف و يا جارو مجرور) جاء	
الامرئين - رجاله - فخرج علي قومه - في زينته -	

جمله حالیه باید خبری باشد نه انشائیّه .

جمله حالیه باید بوسیله ضمیر و یا واو حالیه و یا هر دو با ذوالحال ارتباط پیدا کند .

جاء علي يضحك ، رابط ضمیر مستتر هو

سیرنا والهواء معتدلٌ رابط واو حالیه .

درس بیست و دوم :

هدف کلی : آشنایی با مستثنی

هدفهاي رفتاري : توانايي دانشجو در بيان و تعريف

۱. استثنا از نظر لغوي و اصطلاحي

۲. مستثني و مستثني منه با ذکر مثال

۳. ادوات استثناء

۴. اقسام مستثني

۵. فرق مستثناي متصل و منقطع

۶. توضيح مستثناي مفرغ

۷. موارد نصب مستثناي به الا

۸. اعراب مستثناي مفرغ

۹. اعراب مستثنا به غير وسوي

۱۰. اعراب مستثناي به خلا ، عدا و حاشا

۱۱. اعراب مستثناي به ماعدا و ماخلا

۱۲. جواز رفع و نصب و جر مستثني به لاسيما

مستثني

تعريف لغوي استثناء: اخراج کردن کسی یا چیزی از يك حکم كلي

تعريف اصطلاحي استثناء: اخراج اسمي از حکم ماقبل خود بوسيلة الا واخوات آن

<p>مستثني اسم اخراج شده از حکم كلي .</p> <p>مستثني منه اسمي که قبل از مستثني آمده و شامل آن هم مي شود .</p> <p>ادوات استثناء کلماتي که به وسيله آنها استثناء صورت مي گيرد .</p> <p>مانند الا ، غير ، سوي ، خلا ، حاشا ، عدا ، لاسيما ، ليس ، لا يکون .</p>	<p>اصطلاحات موجود در استثناء</p>
--	----------------------------------

اقسام مستثني

۱. مستثني متصل : مستثنایي است که در آن مستثني و مستثني منه از يك جنس باشند.

مانند : جاء القوم ، الا علیاً

۲. مستثناي منقطع : مستثنایي است که مستثني و مستثني منه از يك جنس نباشند .

مانند : جاء القوم حماراً

۳. مستثناي مفرغ : مستثنایي است که مستثني منه آن محذوف باشد.

مانند ما رأيت ، الا علیاً

موارد نصب مستثنای به الا :

۱. مستثنای متصل : در کلام تام (غیر مفرغ) موجب (غیر منفی) جاء القوم ، الا علیاً

۲. مستثنای منقطع : ما احترقت الدارُ الا الثياب .

۳. هرگاه مستثنی بر مستثنی منه مقدم شود ما لي مذهب إلا مذهب الحقّ

اعراب مستثاني مفرغ

مستثنای مفرغ اعراب معینی ندارد و تابع عوامل و مقتضیات کلام است

اگر فعل پیش از آن فاعل بخواهد مستثنی مرفوع و فاعل و اگر مفعول بخواهد منصوب و اگر جارو مجرور

بخواهد مجرور است .

ما جاءني الاعليُّ	ما رايت ، الاعلياً	ما مررت ، الاعلي
فاعل		مفعول

جایز النصب بودن :

مستثنی در کلام تام غیر موجب (سالبه) می تواند منصوب شود و نیز می تواند تابع اعراب مستثنی منه باشد . ما

جاء احدُ الاعلیّاً و یا الاعلیّی

منصوب تابع مستثنی منه

مستثني به غير و سوي :

مستثني به غير و سوي هميشه مجرور است زيرا غير و سوي از اسماء دائم الاضافه مي باشند و مضاف اليه آنها

که در واقع مستثني است بايد مجرور باشد . اما اعراب خود آنها تابع اعراب مستثني به الا است .

يعني : ۱. مستثني به الا در كلام تام موجب هميشه منصوب لَكُلِّ دَاءِ دَوَاءٍ غَيْرِ الْجَهْلِ

منصوب

۲. در کلام تام غیر موجب یا منفي مثل مستثني به الا هم مي تواند منصوب و هم تابع مستثني منه باشد .

ما زال احدٌ غيرك و يا غيرك

منصوب تابع مستثني منه

۳. در کلام مفرغ همانند مستثني به الا تابع مقتضيات جمله است مانند ما جاء غيرُ علي ما شربت غيرَ الماء ، ما مررت بغيرِ علي
در همه موارد بالا اگر بجاي غير سوي قرار گیرد اعراب تقديري مي گيرد .

مستثني به خلا ، عدا و حاشا

مستثني به خلا و عدا هم مي تواند مجرور و هم منصوب باشد.

<p>اگر حرف جر باشند اسم بعد از آنها مجرور به</p> <p>حرف جر و در واقع مستثني مجرور مي شود</p> <p>جاء القوم خلازيد</p> <p>اگر فعل ماضي باشند اسم بعد از آنها (مستثني)</p> <p>مفعول به آنها محسوب مي شود جاء القوم خلازیداً</p>	<p>خلا و عدا و حاشا</p>
--	-------------------------

مستثني به ما عدا و ما خلا

مستثني به ما عدا و ما خلا همیشه منصوب است چون ما در اول هر دو کلمه از حروف مصدریه است

و حرف مصدریه حتماً بر سر فعل داخل می شود . جاء القوم ما عدا و یا ما خلا زیداً

مستثني به ليس و لا يكون (از افعال ناقصه)

مستثني با اين دو فعل همواره منصوب و خبر آنها محسوب مي شود جاء القوم ليس زيداً

مستثني لاسيما

١. مستثني به لاسيما اگر معرفه باشد هم مي تواند مجرور و هم مرفوع باشد

نجح الطلاب، جميعاً في الامتحان. لاسيما زيد يا زيد

رفع. ربَّ رجل كريم لقيته لاسيما رجلٌ	
نصب: رجلاً	
جر: رجلٍ	٢. مستثني به لاسيما اگر نکره باشد وجه جايز است
مِنْ بُنَانٍ	

درس بیست و سوم :

هدفهای کلی : آشنایی با منادی

هدفهاي رفتاري : افزايش توانايي دانشجودر پاسخ به

۱. تعريف منادي با ذکر مثال

۲. نام بردن حروف ندا

۳. نام بردن اقسام منادي

۴. موارد مناداي منصوب

۵. مواردی که منادي مبني بر ضم است

۶. مناداي محلي به ال

۷. مناداي مستغاث

۸. مناداي مرخم با ذکر مثال

۹. وجوه مختلف مناداي مضاف به ياي متکلم

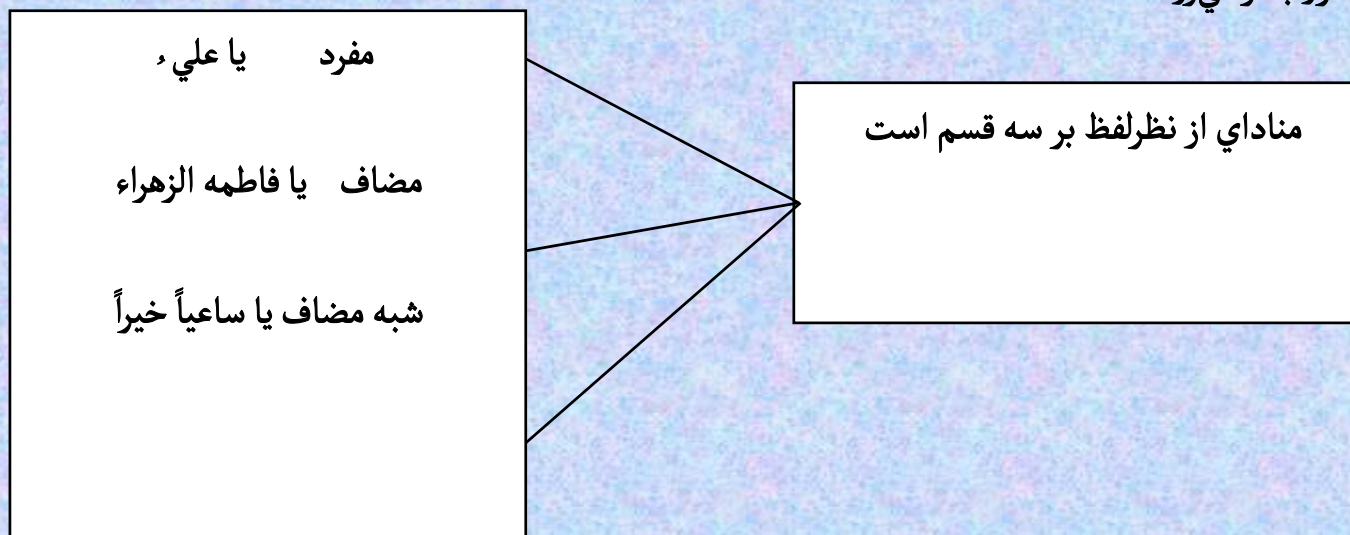
منادي :

تعريف منادي : اسمي كه به قصد ندا بعد از حرف ندا قرار مي گيرد . يا علي ؑ

حروف ندا : يا ايا ، هيا ، آي ، ا ، وا . وآ .

اي و همزه مناداي نزديك

وا براي مناداي دور بكار مي روند .

موارد نصب منادي

۱. وقتي که منادي مضاف است يا اميرَ المومنينِ -

۲. وقتي که منادي شبه مضاف است يا جميلاً فعله ،

۳. وقتي منادي اسم نکره غير مقصوده يا غير معينه است .

يا رجلاً خُذْ بيدي (قول الاعمي)

مواردی که منادی مبني بر ضم است:

۱. منادی مفرد علم مانند یا علی، یا فاطمه،

اگر منادی اسم مستثنی یا جمع مذکر سالم باشد مبني بر حالت رفعي است مانند یا زیدان و یا زیدون.

مبني بر الف و نون مبني بر واو و نون

۲. منادای نكرة مقصوده مانند: یا رجلُ اِسمعْ - کلامی (مخاطب شخص معیني است).

منادی عموماً اسم ظاهر و ضمیر بندرت منادی قرار می گیرد. مانند یا هُو.

مناداي محلي به الف و لام:

اسم محلي به الف و لام جز الله نمي تواند منادا قرار گيرد و براي الله هم بهتر است اللهم گفته شود .

در صورتي كه بخواهند اسم داراي الف و لام را منادا قرار دهند :

براي مذكر از ايّها و براي مونث از ايتها براي فاصله حرف ندا و اسم محلي الف و لام استفاده مي كنند.

يا ايهاالناس كه در اين صورت ايّ نكرة مقصوده و مبني بر ضم منادا محسوب مي شود و اسم محلي به الف و

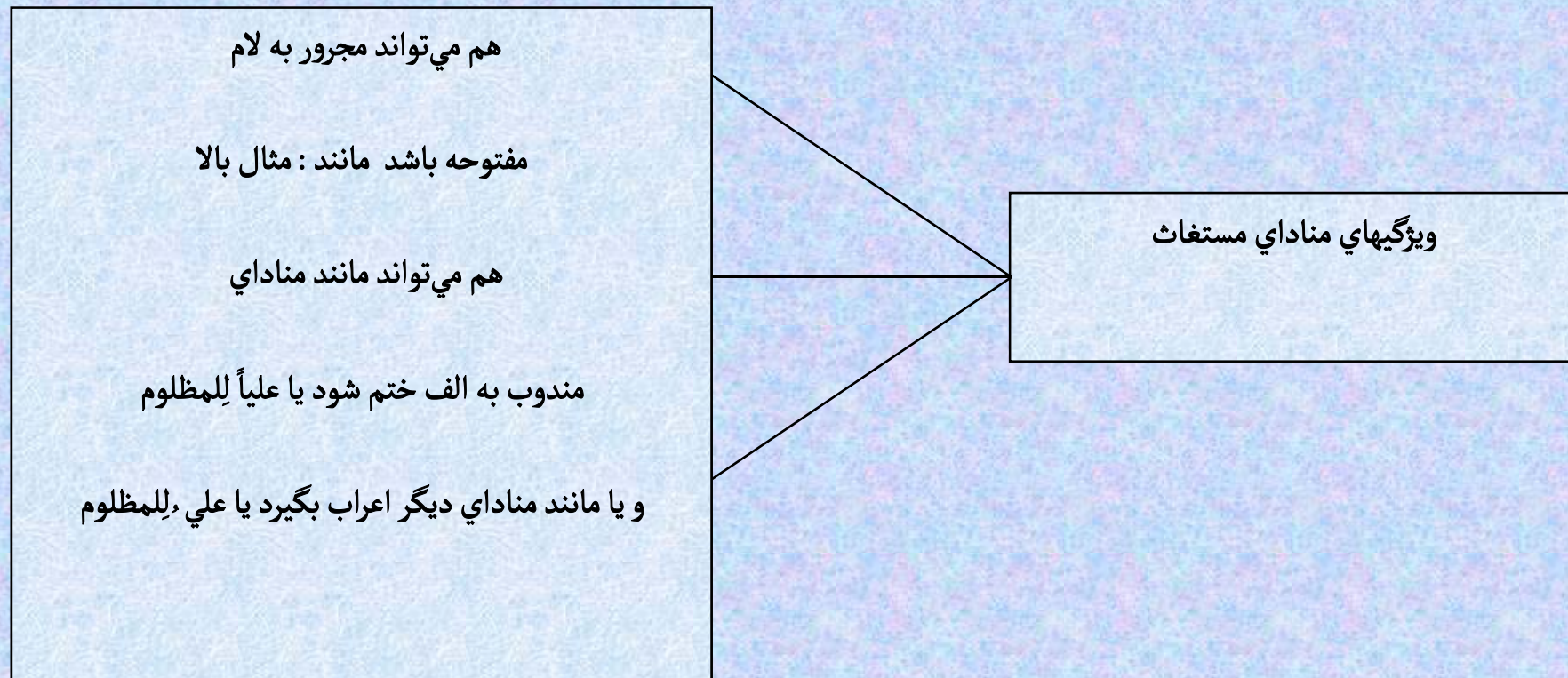
لام تابع (عطف بيان) است.

گاهي حرف ندا حذف مي شود مانند يُوسُفُ اعرض عن هذا

.عموماً بعد از مناداي مندوب الف و هاء سكت .مي افزايند وا محمدا ، كه محمد منادا و مبني بر ضم است .

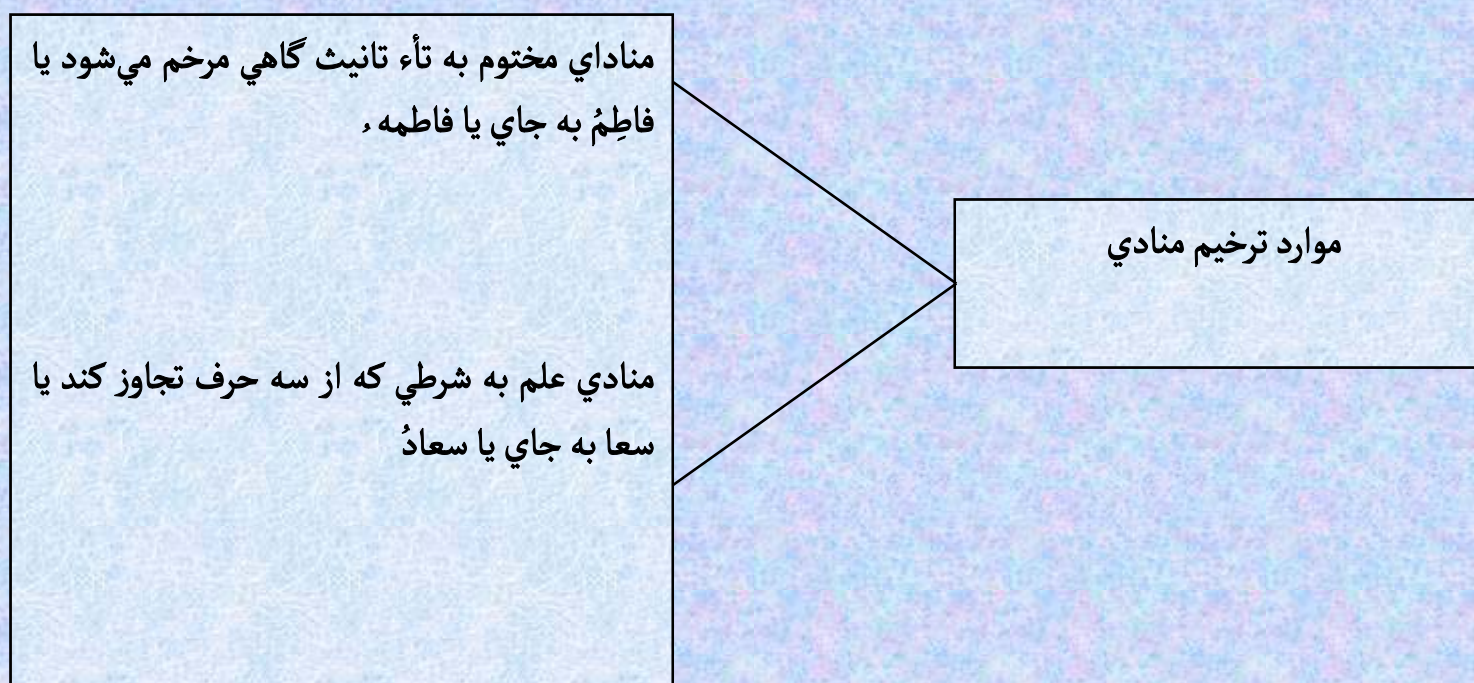
مناداي مستغاث :

استغاثه به معني ندا كردن كسي براي كمك و ياري ديگري است مانند يا لَعْلِي لِلْمَظْلُوم

ترخيم :

ترخيم به معني کوتاه کردن و دم بریدن است.

۱. حذف ياء و ابقاي كسره ماقبل ياء مانند يا ربّ به جاي رَبِّي

۲. ابقاي يا سکون آن مانند يا رَبِّي

۳. ابقاي ياء و فتحه آن يا رَبِّي

۴. قلب ياء به الف مانند يا رَبًّا

۵. حذف الف و ابقاء فتحه قبل از الف مانند يا رَبِّ

در منادي مضاف به ياي متکلم پنج وجه جايز
است

درس بیست و چهارم :

هدف کلی : آشنایی با مجرورات

هدفهاي رفتاري : توانايي دانشجو در پاسخگويي به

.اقسام مجرورات

.مضاف و مضاف اليه

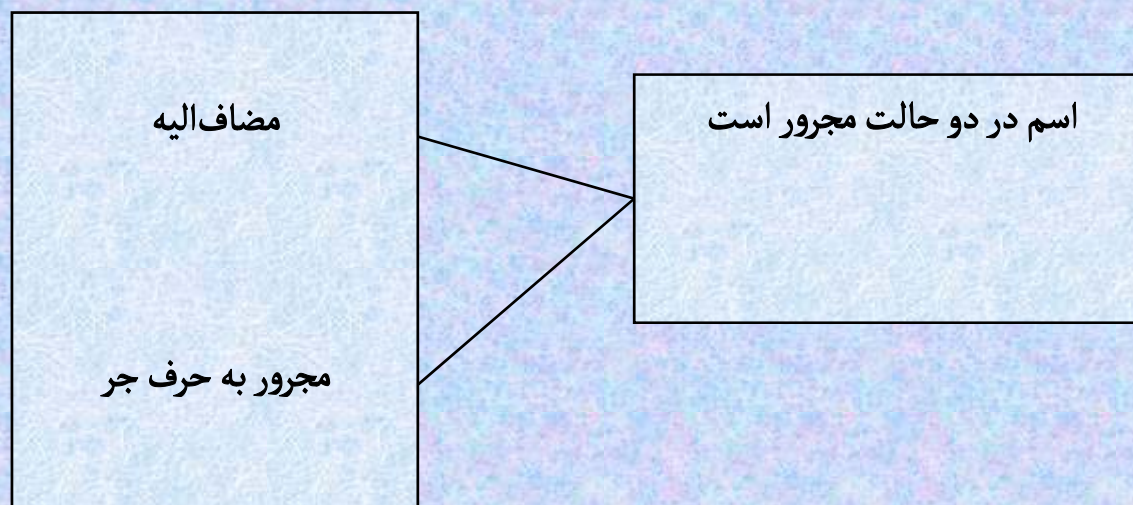
.نشانههاي مضاف و مضاف اليه

.اقسام اضافه (لفظي .معنوي)

نام بردن حروف جر

معناي حروف جر و کاربرد آنها

مجرورات

تعريف اضافه شدن : اسم براي كامل شدن معني اش به اسم يا جمله ديگر

مانند سيدُ القومِ خادمُهُم.

مضاف مضاف اليه مضاف مضاف اليه

نشانه مضاف و مضاف اليه :

خالي بودن ازال غلامُ زيدِ

خالي بودن از تنوين

خالي بودن از نون مثنوي و جمع غلاما زيد ، سارقو البيت كه در

اصل غلامان و سارقون بوده است .

نشانه‌هاي مضاف

اضافه لفظي اضافه شدن صفت (اسم فاعل ، اسم مفعول) را به

فاعل یا مفعول و یا نائب فاعل خود اضافه لفظي گویند . مانند :

حافظُ الصلحِ و معمور الدارِ -
مفعول به نائب فاعل

اضافه معنوي . اضافه شدن غیر صفت به اسم و یا جمله بعد از خود مانند الفرصه تمرُّ مَرَّ
السحابِ -

انواع اضافه

مجرور به حرف جر

حروف جر هفده حرفند و فقط بر سر اسم مي آیند و آن را مجرور مي کنند .

باء ، تا ، كاف ، لام ، واو ، منذُ ، مُذ ، خلا ، رَبِّ ، حاشا ، مِنْ ، عدا ، في ، عَن ، علي ، حتي ، الي ، هريك از

اين حروف جر براي يك يا چند معني بكار مي روند .

<p>در اصل به معنی چسبیدن (الصاق) است . أَمْسَكَ بِثُوبِ صَدِيقِكَ - گاهی برای تعدیه هم بکار می رود ذَهَبَ اللَّهُ نُورَهُ مِنْ أَبْصَارِهِمْ برای استعانت هم بکار می رود بِسْمِ اللَّهِ گاهی هم زائد است أَلَيْسَ الصَّبْحُ بِقَرِيبٍ</p>	<p>۱. باء</p>
<p>فقط برای قسم بکار می رود و اختصاص به لفظ جلاله الله دارد تَاللَّهِ لَاكِيدَنَّ اصْنَامَكُمْ</p>	<p>۲. تاء</p>
<p>برای تشبیه زید کالاسد زائده لیس گمئله شئ</p>	<p>۳. کاف</p>
<p>در اصل برای مالکیت است مانند المَالُ لزيد ، الحمد لله گاهی برای تعلیل جئتُ عِنْدَكَ لِقَلَمٍ و گاهی برای استغاثه یا لزيد</p>	<p>۴. لام</p>
<p>لام حرف جر بر سر منادای مستغاث یا لزيد و نیز بر سر ضمیر متصل به هر سه قسم کلمه (لَهُ) مفتوح و در بقیه موارد مجرور است .</p>	

مانند تاء به قسم اختصاص دارد و بر سر ضمیر داخل نمی شود والله	۵.واو
برای بیان ابتدای غایت زمانی است . ما رايت ، علیاً مذیا منذ ، یومین	۶ و ۷ منذومذ
در يك معنی و برای استثنا بکار می روند جاء القوم عدا ، خلا ، حاشا زید	۸۹.۱۰ . خلا ، حاشا وعد
برای تقلیل و یا تکثیر (با توجه به قراین جمله) بکار می رود رَبُّ رَجُلٍ کریم لقیته	۱۱.رُبُّ
اگر مای کافه بر سر ربّ بیاید عملش لغو می شود رَبِّمَا عَلِيٌّ قائم اما اگر بعد از رَبُّ ما بیاید و اسم بعد از آن نکره باشد باز می تواند عمل کند (اسم بعد از خود را مجرور کند) رَبِّمَا کتاب اشتریت .	

<p>در اصل براي بيان ابتدای غایت مکانی است خرجت من الباب گاهی براي تبعیض است فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَي بَطْنِهِ</p>	<p>۱۲. من</p>
<p>گاهی براي بیان جنس است عندی خاتم من فِضِّهِ</p>	
<p>براي ظرفیت حقیقی یا مجازی است الماء في البحر و يا لكم في القصاص حياه يا أولي الباب گاهی براي مصاحبت است جاء علي في مؤكبه گاهی براي تعلیل است أَتَضْرِبُنِي مِنْ ذَنْبٍ ِ</p>	<p>۱۳. في</p>
<p>براي مجاوزت و رد شدن از چیزی است سافرت عن البلد گاهی معنی بدل است لا تُجزِي نفس عن نفس شيئاً</p>	<p>۱۴. عن</p>
<p>براي استعلاء است مانند علي الفلك تحملون گاهی براي معنی في بکار رفته است . دخل المدينه علي حين غفلة من اهلها گاهی براي تعلیل و به معنی لام است . ذهبت إلي زيد علي أنه جواد گاهی معنی ضرر و زیان را می رساند إقرار العقلاء علي انفسهم جایز</p>	<p>۱۵. علي</p>

<p>براي بيان انتهاي غايت زماني و مكاني است نمثُ البارحة حتي الصبّاح - حتي بر سر ضمير داخل نمي شود</p>	<p>۱۶. حتي</p>
<p>به معني انتهاي غايت زماني و مكاني است . ذهبْتُ الي المدرسه گاهي به معني مع است لا تأكلوا اموالَهُمْ اِلي اموالِكُمْ گاهي به معني عند است مانند رَبِّ السُّجْنِ أَحَبُّ اِلي .</p>	<p>۱۷. اِلي</p>

تبصره :

بعضي از علماي صرف و نحو (لولا) و (مَعَ) را نيز حرف جر دانسته و گفته اند :

تبصره :

بعضی از علمای صرف و نحو (لولا) و (مَع) را نیز حرف جر دانسته و گفته‌اند :

(لولا) وقتی حرف جر است که بر سر ضمیر متصل به هر سه قسم کلمه بیاید .

مانند لولاكَ لما خلقتُ الافلاك .

پایان

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com